

Migrační motivy ve slovanských a germánských tradicích

Václav Blažek

Cílem předkládaného příspěvku je shromáždit a porovnat v typologické perspektivě charakteristické migrační motivy, jak je reflektují rané literární prameny dvou indoevropských tradic: slovanské a germánské.¹

Slovanské tradice

‘Pověst dávných let’ (počátek 12. stol.; Lavrentijská redakce, r. 1377: 5.23–6.24)

Povědomí o společném původu Slovanů se zachovalo přinejmenším do počátku 12. století, kdy je zaznamenal kronikář Nestor z Pečorského kláštera:

Во мнозѣхъ же времѣнѣхъ. стѣли сѹть Словѣни по Дунаѣви. гдѣ єсть нынѣ Оугорьска земля. и Болгарьска. [и] ѿ тѣхъ Словѣнъ разидошасѣ по землѣ. и прозвашасѣ именѣи свѣими. гдѣ стѣдише на которомъ мѣстѣ. ѣко пришедше стѣдоша. на рѣцѣ иманемъ Марава. и прозвашасѣ Морава. а друзии Чеси нарекошасѣ. а се ти же Словѣни Хрватѣ Бѣли. и Серебѣ. и Хорутанѣ. Волхѣмъ бо нашедшемъ на Словѣни на Дунаискиѣ. [и] стѣдишемъ в ниѣ. и насилѣишемъ имъ. Словѣни же вѣи пришедше стѣдоша на Вислѣ. и прозвашасѣ Лахове. а ѿ тѣхъ Лаховѣ прозвашасѣ Поланѣ. Лахове. друзии Лутичи. ини Мазовианѣ ини Поморанѣ. такоже и ти Словѣне пришедше и стѣдоша по Днѣпру. и нарекошасѣ Поланѣ. а друзии Древланѣ зане стѣдоша в лѣсѣхъ. а друзии стѣдоша межю Припѣтѣю и Двиною. и нарекошасѣ Дреговичи. [ини стѣдоша на Двинѣ и нарекошасѣ Полочанѣ] рѣчѣи ради ѣже втечетъ въ Двину. иманемъ Полота. ѿ сѣѣ прозвашасѣ Полочанѣ. Словѣни же стѣдоша вколо єзера Илмерѣ. [и] прозвашасѣ свѣимъ иманемъ и сдѣлаша градъ. и нарекоша и Новѣгородъ. а друзии стѣдоша по Деснѣ. и по Стѣли по Сулѣ и нарекоша Стѣверѣ. [и] тако разидесѣ Словѣньскии ѣзыкѣ тѣмъже и грамота прозваѣ Словѣньскаѣ.

Повѣсть времѣнныѣхъ лѣтъ „Pověst dávných let’ (Lavrentijská redakce, 1377: 5.23–6.24)

<<http://litopys.org.ua/lavrlet/lavr01.htm>>

„Po mnohých pak časech usadili jsou se **Slované po Dunaji, kde nyní jest Uherská zem a Bulharská**; od těch Slovanův rozešli se po zemi, a nazvali se jmény svými, kde na kterém místě se usadili: jakož přišedše usadili se na řece jménem Morava, i nazvali se Morava, a jiní Češi jmenovali se; a k týmž Slovanům také náležejí Charváté Bílí, i Srbové, i Korutané. Kdyžpak Vlachové byli vpadli na Slovanů na Dunajské, a mezi nimi se usadili a násilí jim činili, tehdy ti Slované přišedše usadili se na Visle, i nazvali se Lechové, a z těch Lechův (někteří) nazvali se Polané, a jiní Lechové Lutici, jiní Mazovšané, jiní Pomořané. A tak i tito Slované přišedše osadili se po Dněпру a nazvali se Polané, a jiní Dřevané, protože se usadili v lesích; a jiní usadili se mezi Přípetí a Dvinou, i nazvali se Drevhovi; jiní se usadili na Dvině, i nazvali se Poločané, pro říčku, která teče u Dvinu, jménem Polota; od té nazvali se Poločané. Slované pak (jiní, kteří taktéž od Dunaje přišli) usadili se okolo jezera Ilmera, nazvali se svým jménem, i vystavěli město hrazené a nazvali je Novohrad: a jiní usadili se po Desně a po Semi, po Sule, a nazvali se Sever. Tak rozešel se národ slovanský; a odtud i jazyk nazván jest slovanský.“

Nestorův letopis ruský, překlad Karel Jaromír Erben. Praha: Řivnác 1867, reedice Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění 1954, 27.

Později, ale ještě v nedatované vzdálené minulosti, je popsána migrace kmene Radimiců a Vjaticů, kterou měli vést dva bratři, Radim a Vjatko, a to z území Ljaxů (**Lęxi*) na Visle k východu, k Soži, levému přítoku horního Dněпру, pod vedením Radima, a k Oce, pravému přítoku horní Volhy, pod vedením Vjatka.

¹ Pojmy *slovanská tradice* a *germánská tradice* jsou zde vztaženy k územím, kde byly v rozhodnou dobu užívány slovanské, resp. germánské jazyky, ač většina kronikářských záznamů zde analyzovaných byla sepsána v latině, menší měrou v řečtině.

Поланомъ же жиоуицемъ wobѣ. ѿкоже рекохомъ. суице w рода Словѣньска. и нарекоу^аса Полане. а Древѣна же w Словѣнъ же. и нарекоушасѣ Древѣлане. Радимици бо и Ватици w Лаховѣ. баста бо. вѣ. **брата в Ласѣхъ. Радимъ. а другому Вѣ^{мво} и пришедиша. съдоста Радимъ на Съжю. [и] прозв[а]шасѣ Радимици. а Вѣтко съде съ родомъ своимъ по Гѣмъ. w негоже прозвашасѣ Ватици. иже баху в мирѣ Полане. и Деревѣлане. [и] Стѣверъ и и Рад^мичь. и Ватици. и Хрѣате.**

<<http://litopys.org.ua/lavrlet/lavr01.htm>>

„A když Polané přebývali o sobě, kteří, jakož jsme pravili, byli rodu slovanského, i nazývali se Polany, a Dřevané tolikéž (pocházejíce) od Slovanův, i nazývali se Dřevany; Radimici pak a Vjatici (pocházejí) od Lechův. Byli **dva bratři v Leších: Radim, a druhý Vjatko**; i přišedše usadili se, Radim na Soži, a nazvali se Radimici, a Vjatko s rodem svým usadil se po Oce, od něhož nazvali se Vjatici. A živi byli v pokoji Polané, i Dřevané, i Severané, i Radimici, i Vjatici, i Charvaté.“

Nestorův letopis ruský, překlad Karel Jaromír Erben. Praha: Řivnác 1867, reedice Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění 1954, 30.

Konstantin Porphyrogennétos: *De administrando imperio* §32 (psáno 948–952)

§30 Οἱ δὲ Χρῳάτοι κατέκουν τηνικαῦτα ἐκεῖθεν Βαγιβαρείας, ἔνθα εἰσὶν ἀρτίως οἱ **Βελοχρῳάτοι**. Μία δὲ γενεὰ διαχωρισθεῖσα ἐξ αὐτῶν, ἤγουν **ἀδελφοὶ πέντε, ὃ τε Κλουκάς καὶ ὁ Λόβελος καὶ ὁ Κοσέντζης καὶ ὁ Μουχλῶ καὶ ὁ Χρῳάτος καὶ ἀδελφαὶ δύο, ἡ Τουγά καὶ ἡ Βουγά**, μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτῶν ἦλθον εἰς **Δελματίαν**, καὶ εὗρον τοὺς Ἀβαρεῖς κατέχοντας τὴν τοιαύτην γῆν. Ἐπὶ τινὰς οὖν χρόνους πολεμοῦντες ἀλλήλους, ὑπερίσχυσαν οἱ Χρῳάτοι, καὶ τοὺς μὲν τῶν Ἀβάρων κατέσφαξαν, τοὺς δὲ λοιποὺς ὑποταγῆναι κατηνάγκασαν. Ἐκτοτε οὖν κατεκρατήθη ἡ τοιαύτη χώρα παρὰ τῶν Χρῳάτων, καὶ εἰσὶν ἀκμὴν ἐν Χρῳατία ἐκ {τοὺς} τῶν Ἀβάρων, καὶ γινώσκονται Ἀβαρεῖς ὄντες. Οἱ δὲ λοιποὶ Χρῳάτοι ἔμειναν πρὸς Φραγγίαν, καὶ λέγονται ἀρτίως Βελοχρῳάτοι, ἤγουν ἄσπροι Χρῳάτοι, ἔχοντες ἴδιον ἄρχοντα· ὑπόκειται δὲ Ὡτω, τῷ μεγάλῳ ῥηγὶ Φραγγίας, τῆς καὶ Σαξίας, καὶ ἀβάπτιστοι τυγχάνουσιν, συμπενοθερίας μετὰ τοὺς Τούρκους καὶ ἀγάπας ἔχοντες. Ἀπὸ δὲ τῶν Χρῳάτων, τῶν ἐλθόντων ἐν Δελματίᾳ, διεχωρίσθη μέρος τι, καὶ ἐκράτησεν τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὴν Παννονίαν· εἶχον δὲ καὶ αὐτοὶ ἄρχοντα αὐτεξούσιον, διαπεμπόμενον καὶ μόνον πρὸς τὸν ἄρχοντα Χρῳατίας κατὰ φιλίαν.

§30 „Chorvaté bydlili tehdy za Bavorskem, kde nyní sídlí **Bělochorvaté**. Od nich se oddělila jedna rodina, totiž **pět bratrů, Klukas, Lovelos, Kosentis, Muchlo a Chorvat, a dvě sestry, Tuga a Buga**, a odebrali se se svým lidem do **Dalmácie** a našli Avary jako držitele té země. Po několikaleté vzájemné válce nabyli vrchu Chorvaté; část Avarů pobili a ostatní donutili k porobě. Od té doby je tedy země v moci Chorvatů. Avšak v Chorvatsku jsou ještě i lidé avarského původu a jako Avari se i projevují. Ostatní Chorvaté zůstali v sousedství franské říše a jsou dnes nazývány Bělochorvaty, tj. Bílými Chorvaty, a mají vlastního vládce; jsou poddáni Ottovi, velkému králi franskému čili saskému, jsou nepokřtění a žení se a přáteli s Turky (= Maďary). Od těch Chorvatů pak, kteří odešli do Dalmácie, se oddělila jistá část a zmocnila se Illyrika a Pannonie; měli pak i oni nezávislého vládce, který udržoval přátelské styky s vládcem Chorvatska, třebaže pouze skrze poselstva.“

§31 Περί τῶν Χρῳάτων καὶ ἧς νῦν οἰκοῦσι χώρας. Ὅτι οἱ Χρῳάτοι, οἱ εἰς τὰ τῆς Δελματίας νῦν κατοικοῦντες μέρη, ἀπὸ τῶν ἀβαπτίστων Χρῳάτων, τῶν καὶ ἄσπρων ἐπονομαζομένων, κατάγονται, οἵτινες Τουρκίας μὲν ἐκεῖθεν, Φραγγίας δὲ πλησίον κατοικοῦσι, καὶ συνοροῦσι Σκλάβοις, τοῖς ἀβαπτίστοις Σέρβλοις. Τὸ δὲ Χρῳάτοι τῇ τῶν Σκλάβων διαλέκτῳ ἐρμηνεύεται, τουτέστιν ‘οἱ πολλὴν χώραν κατέχοντες’. Οἱ δὲ αὐτοὶ Χρῳάτοι εἰς τὸν βασιλεῆ τῶν Ῥωμαίων, Ἡράκλειον πρόσφυγες παρεγένοντο πρὸ τοῦ τοὺς Σέρβλους προσφυγεῖν εἰς τὸν αὐτὸν βασιλεῆ, Ἡράκλειον κατὰ τὸν καιρὸν, ὃν οἱ Ἀβαρεῖς πολεμήσαντες, ἀπ’ ἐκεῖσε τοὺς Ῥωμάνους ἐναπεδίωξαν, ...

§31 „O Chorvatech a o zemi, kterou nyní obývají. Chorvaté, kteří nyní bydlí v krajinách dalmatských, pocházejí od nepokřtěných Chorvatů, nazývaných i „bílými“, kteří bydlí za Maďarskem, blízko země Franků a sousedí se Slovany, s nepokřtěnými Srby. Jméno Chorvaté znamená v řeči Slovanů tolik, jako ‘ti, kdož mají mnoho země’. Tito Chorvaté přišli jako utečenci k císaři Hérakleiovi, dříve než se k témuž císaři Hérakleiovi utekli Srbové – v té době, kdy Avari odtamtud v boji vyhnali Řimany, ...“

Edice a český překlad Dagmar Bartoňková (§§ 30, 31), in: *Magnae Moraviae Fontes Historici* 2 III: *Diplomata, epistolae, textus historici varii*, red. Dagmar Bartoňková & Radoslav Večerka. Praha: Koniasch Latin Press 2011, 345–48.

§32 Περί τῶν Σέρβλων καὶ ἧς νῦν οἰκοῦσι χώρας.

Ἰστέον, ὅτι οἱ Σέρβλοι ἀπὸ τῶν ἀβαπτίστων Σέρβλων, τῶν καὶ ἄσπρων ἐπονομαζομένων, κατάγονται, τῶν τῆς Τουρκίας ἐκεῖθεν κατοικούντων εἰς τὸν παρ’ αὐτοῖς **Βοίκι** τόπον ἐπονομαζόμενον, ἐν οἷς πλησιάζει καὶ ἡ Φραγγία, ὁμοίως καὶ ἡ μεγάλη Χρῳατία, ἡ ἀβάπτιστος, ἡ καὶ ἄσπρη προσαγορευομένη· ἐκεῖσε τοίνυν καὶ οὗτοι οἱ Σέρβλοι τὸ ἀπ’ ἀρχῆς κατέκουν. Δύο δὲ ἀδελφῶν τὴν ἀρχὴν τῆς Σερβλίας ἐκ τοῦ πατρὸς διαδεξαμένων, ὁ εἷς αὐτῶν τὸ τοῦ λαοῦ ἀναλαβόμενος ἡμισυ, εἰς Ἡράκλειον, τὸν βασιλεῆ Ῥωμαίων, προσέφυγεν, ὃν καὶ προσδεξάμενος ὁ αὐτὸς Ἡράκλειος βασιλεὺς, παρέσχεεν τόπον εἰς κατασκήνωσιν ἐν τῷ θέματι Θεσσαλονίκης

2 Zjevně lidová etymologie spojující ethnonymum Χρῳάτοι s řeckým χώρα f. & χώρος m. „prostor, místo, země“.

τὰ Σέρβλια, ἃ ἔκτοτε τὴν τοιαύτην προσηγορίαν ἀπέειλεν. Σέρβλοι δὲ τῇ τῶν Ῥωμαίων διαλέκτῳ „δοῦλοι“ προσαγορεύονται, ὅθεν καὶ „σέρβυλα“ ἢ κοινὴ συνήθεια τὰ δουλικά φησιν ὑποδήματα, καὶ „τζερβουλιανούς“ τοὺς τὰ εὐτελεῖ καὶ πενιχρὰ ὑποδήματα φοροῦντας. Ταύτην δὲ τὴν ἐπωνυμίαν ἔσχον οἱ Σέρβλοι διὰ τὸ δοῦλοι γενέσθαι τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων. Μετὰ δὲ χρόνον τινὰ ἔδοξεν τοὺς αὐτοὺς Σέρβλους εἰς τὰ ἴδια ἀπελθεῖν, καὶ τούτους ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς. Ὅτε δὲ διεπέρασαν τὸν Δανούβιον ποταμὸν, μετὰμελοι γενόμενοι ἐμήνυσαν Ἡρακλείῳ τῷ βασιλεῖ διὰ τοῦ στρατηγοῦ, τοῦ τότε τὸ Βελέγραδον κρατοῦντος, δοῦναι αὐτοῖς ἐτέραν γῆν εἰς κατασκήνωσιν.

§32 „O Srbech a o zemi, kde nyní žiji.

Srbové jsou potomky nepokřtěných Srbů, také zvaných 'Bilí', kteří žijí za Uherskem na místě jimi zvaném **Boiki**, kde jejich sousedem je země Franků, jakož i Velké Chorvatsko, nepokřtěné, také zvané 'Bilé'; na tomto místě pak tito Srbové také původně žili. Ale když **dva bratři** nastoupili vládu nad Srbskem po svém otci, jeden z nich, vzav polovinu lidu, vyžádal si ochranu od římského císaře Heraklia. Dostalo se mu ji a císař mu jako místo k osídlení přidělil Soluňskou provincii, konkrétně **Srbsko**, které od té doby nese toto jméno. 'Srbové' v jazyce Římanů je slovo pro 'otroky', odkud lidové 'serbula' pro podřadné boty, a 'tzerbouliao' pro ty, kdo si oblékají levné, obnošené hadry. Toto jméno Srbové získali z doby, kdy byli otroky římského císaře. Nyní, po nějaké době, ti samí Srbové se rozhodli opustit své vlastní domovy a císař je poslal pryč. Ale když překračovali řeku Dunaj, změnili své úmysly a vyslali žádost k císaři Herakliovi prostřednictvím vojenského velitele nad Bělehradem, aby jim byla poskytnuta jiná země k osídlení.³

Constantine Porphyrogenitus: *De administrando imperio*, edice Gy. Moravcsik, anglický překlad R. J. H. Jenkins. Dumbarton Oaks: Center for Byzantine Studies 1967, 152–53.

Presbyteri Diocleatis: *Regnum Slavorum*, 'Letopis popa Dukljanina' (polovina 12. stol.)

(Předmluva) *Regnante in Vrbe Constantinopolitana Imperatore Anastasio, qui se, & alios Eutychiana hæresi maculaverat, Romæ vero præsidente Gelasio Papa Secundo, eo tempore præclaruerunt, in Italia Germanus Episcopus, & Sabinus Canusinæ Sedis Episcopus, atque Venerabilis vir Benedictus apud Cassinum montem, exiit quoque gens Septemtrionali plaga, quæ Gothi nominabantur, Gens ferox, & indomita, cuierant tres fratres Principes filii Regis Senuladi, quorum nomina sunt hæc primus Brus, secundus Totilla; tertius vero Ostroillus, itaque qui major cæteris erat defundo Patre; Brus sedit in solio ejus, regnavitque pro eo in terra nativitatis suæ; Totilla vero, & Ostroillus, ut sibi magnum nomen facerent, consilio, & voluntate primogeniti fratris congregantes exercitum magnum valde, & fortem exierunt de Terra sua, ...*

Presbyteri Diocleatis *Regnum Slavorum*. In: Ioannis Lvcii Dalmatini *De Regno Dalmatia et Croatia* libri sex. Amstelædam: Blaeu 1666, 287.

„Když v Konstantinopoli vládl císař Anastasios, který sebe i mnohé jiné pohaněl Eutychiovou herezí, a na římském stolci seděl papež Gelasius II, v té době se v Itálii proslavil Germanus, biskup {Capuy}, a Sabinus, biskup kanusinské stolice, a čestný muž Benedikt z Monte Cassina, objevil se **ze severních krajů lid** nazývaný **Góty**. Bylo to divoké a nezkrotné plemeno, v jehož čele stáli tři bratři, synové krále Svevlada/Senubalda. Jejich jména byla takováto: první **Brus**, druhý **Totila** a třetí **Ostroilo**. A tak Brus, který byl nejstarší, usedl po smrti otce na trůn a vládl po něm v rodném kraji. Totila a Ostroilo, aby se proslavili, na radu a přání prvorozeného bratra sebrali silné vojsko a vyšli ze své země...“

Ač je migrace ze severu připisována Gótům, mělo by jít o Slované, jak plyne z poznámky v V. kapitole: *Gothi, qui et Sclavi*. Arcijáhen Thomas⁴ ze Splitu (†1266) byl ještě explicitnější (kap. VII, s. 317): *Gothi a pluribus dicebatur, et nichilominus Sclavi, secundum proprietatem nominis eorum, qui de Polonia seu Boemia venerant*. „Mnozí je nazývají Góty, ale též Slované, shodně se jménem těch, kteří přišli z Polska nebo z Čech.“ Na jiném místě spojuje Góty (nebo alespoň jejich vůdce) přímo s Chorvaty (kap. XIII, s. 320): *Posteaquam by prædicationem prædicti Johannis et aliorum presulum Salonitanorum duces Gothorum et Chroatorum ab Ariane hereseos fuerant Contagion Purgat*. „Tehdy díky kázáním Jana [z Raveny] a dalších biskupů ze Splitu byli vůdcové gótské a chorvatské očistěni od nákazy ariánských herezí.“ Lubomír Havlík (1976, 4) tak dospěl k rovnici *Duces Gothorum et Chroatorum* = *duces Sclauoniae*. Nahradíme-li Góty rovnou Chorvaty, dostáváme dobu zprávy o migraci Chorvatů ze severu (z území Polska a Čech) na západní Balkán, jak ji zaznamenal v polovině 10. stol. Konstantin Porfyrogennétos.

3 Texty, pro které chybějí publikované české překlady, byly pro potřebu předkládané studie přeloženy nově i s přihlédnutím k existujícím překladům do moderních evropských jazyků.

4 Thomae Archidiaconi Spalatensis: *Historia Salonitanorum atque Spalatinorum Pontificium*. In: Ioannis Lvcii Dalmatini *De Regno Dalmatia et Croatia* libri sex. Amstelædam: Blaeu 1666, 312–370.
https://ridero.eu/pl/books/thomae_archidiaconi_spalatensis_historia_salonitanorum_atque_spalatinorum_pontificium/free-Text

Cosmas Pragensis: *Chronica Boemorum* (psáno v letech 1119–1125)

Capitulum secundum

...

*In Europa sita est Germania, cuius in partibus versus aquilonalem plagam est locus late nimis diffusus, cinctus undique montibus per girum, qui mirum in modum, mirum extenduntur totius mundi (var. terre) per circuitum, ut in aspectu oculorum quasi unus et continuus mons totam illam terram circueat et muniat. Huius terre superficiem tunc temporis vaste tenebant solitudines nemorum sine habitatore hominum; nimis tamen sonore erant examinibus et diversarum modulationibus volucrum. Fere silvarum innumere ceu maris harene vel quot sunt stelle in ethere nec ab ullo perterrita errabant per devia terre, et bestiarum gregibus vix sufficiebat tellus. Ad numerum locustarum estate per arva saltancium vix poterant equipperare armenta iumentorum. Aque illic nimis perspicue et ad humanos usus sane, similiter et pisces suaves et ad comedendum salubres. Mira res, et unde perpendere potes, quam in alto aere hec pendeat regio, cum nulla peregrina hanc influat aqua, sed quotquot amnes, parvi et inmanes ex diversis montibus orti, a maiori aqua que dicitur Labe recepti usque aquilonale fluunt in mare. Et quia hec regio tempore in illo intemptata iacebat aratro et homo, qui temptaret, adhuc eam non intrarat, de fertilitate sive sterilitate eius magis placuit tacere, quam inexpertam rem dicere. Has solitudines quisquis fuit ille hominum – incertum est quot in animabus – postquam intravit, querens loca humanis habitationibus oportuna, montes, valles, tesqua, tempe visu sagaci perlustravit. et, ut reor, circa montem Rip (var. C Rzip) inter duos fluvios, scilicet Ogram (var. Egram & Ogram) et Wlitaum (var. Wiltavam & Wltawiam & Wltauam) primas posuit sedes, primas fundavit et edes et quos in humeris secum apportarat, humi sisti penates⁵ gaudebat (var. gaudebant). Tunc **senior**, quem alii quasi dominum comitabantur, inter cetera suos sequaces sic affatur: O socii⁶, non semel mecum graves labore (var. dolores) per devia nemorum perpassi, sistite gradum⁷, vestris penatibus litate libamen gratum, quorum opem per mirificam hanc vobis olim fato predestinatam tandem venistis ad patriam. Hec est illa, hec est illa terra⁸, quam sepe me vobis promississe memini, terra obnoxia nemini, feris et volatilibus referta, nectare mellis et lactis⁹ humida, et, ut ipsi perspicitis, ad habitandum aere iocunda. Aque ex omni parte copiose et ultra modum piscose. Hic vobis nihil deerit, quia nullus vobis oberit. Sed cum hec talis, tam pulchra ac tanta regio in manibus vestris sit, cogitate, aptum terre nomen quod sit. Qui mox quasi ex divino commoniti oraculo: Et unde, inquiunt, melius vel aptius nomen inveniemus, quam, quia tu, o **pater**, disceris **Boemus**, dicatur et terra **Boemia**¹⁰? Tunc senior motus sociorum augurio, cepit terram osculari pre gaudio gaudens eam ex suo nomine nuncupari; et surgens ac utrasque palmas tendens ad sydera¹¹ sic orsus est loqui: Salve¹², terra fatalis, mille votis quesita nobis, olim diluvii tempore viduata homine, nunc quasi monimenta hominum nos conserva incolomes et multiplices nostram sobolem a progenie in progenies.*

Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag,
unter Mitarbeit von W. Weinberger herausgegeben von Bertold Bretholz. Berlin: Weidmann 1923, 5–7.
(Monumenta Germaniae Historica – scriptores Rerum Germanicarum, Nova series: Tomus II)
<https://web.archive.org/web/20110718181216/http://digit.nkp.cz/projekty/VZ-2004_2010/2007/Prilohy/StructuredText/Kosmas_pozn.xml>

Kapitola II.

„V Evropě leží Germánie a v jejích končinách směrem k severní straně daleko široko se rozkládá kraj, kolem dokola obklíčený horami, jež se podivuhodným způsobem táhnou po obvodu celé země, že se na pohled zdá, jako by jedno souvislé pohoří celou tu zemi obklopovalo a chránilo. Povrch této země tenkrát zaujímal širší lesní

- 5 Sr. Vergilius, *Aen.* IV, 598: *quem secum patrios aiunt portare penates* „jenž prý má své otcovské penáty s sebou“; sr. též Ovidius, *Met.* III, 539: *hac profugos posuistis sede penates* „a vyhnané bůžky v ta sídla jste uvedli kdysi“.
- 6 Sr. Vergilius, *Aen.* I, 198: *O socii, neque enim ignari sumus ante malorum. O passi graviora, dabit deus his quoque finem.* „Přátelé, všelikých strastí již oddávna neznali nejsme, snesli jste horší trudy a bůh dá konec i těmto.“
- 7 Sr. Vergilius, *Aen.* VI, 465: *Siste gradum, teque aspectu ne subtrahe nostro.* „Počkej a pohledu mému se nechtěj vyhýbat dále!“ viz také Ovidius, *Met.* I, 111–112.
- 8 Sr. *Deut.* 34.4: *haec est terra, pro qua iuravi Abraham... dicens: semini tuo dabo eam.* „Toto je země, o které jsem přísahal Abrahamovi ... slovy: Dám ji tvému potomstvu.“
- 9 Sr. *Deut.* 6.3: *sicut polliticus est dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte et melle manantem.* „Tak se ti povede dobře a velmi se rozmnožíte v zemi oplývající mlékem a medem, jak ti přislíbil Hospodin, Bůh tvých otců.“; viz také Ovidius, *Met.* I, 111–112: *flumina iam flumina nectaris ibant, flavaque de viridi stillabant ilice mella.* „Tu proud mléka, tam nektaru proud se potokem valil, onde zas zelený dub byl smáčen kapkami medu.“
- 10 Sr. Vergilius, *Aen.* I, 276: *Romulus excipiet gentem et Mavortia condet moenia, Romanosque suo de nomine dicet.* „Romulus převezme národ a založí k Martově počtě hradby a trójský lid svým jménem Řimany nazve.“
- 11 Sr. Vergilius, *Aen.* I, 93: *et duplices tendens ad sidera palmas talia voce refert* „a obojí dlaň pak zvíhaje k nebeským hvězdám zoufale zvolá takto“.
- 12 Sr. Vergilius, *Aen.* VII, 120: *Salve, fatis mihi debita tellus.* „Vítej mi zem, jež byla mi slibena sudbou!“

pustiny bez lidského obyvatele, zněly však hlasně bzukotem rojů včel a zpěvem rozličného ptactva. Zvěře bylo ve hvozdech bez počtu jako písku v moři nebo jako hvězd na nebi a nikým neplašena tékala cestou necestou, houfům dobytka sotva stačila země. Se stády soumarů sotva se mohlo měřit i množství kobylek, co jich v létě po polích skáče. Vody tam byly čistounké a k lidskému užívání zdravé, rovněž i ryby chutné a výživné. Je to divná věc a lze z ní uvážit, jak vysoko se vypíná tato země: nevtéká do ní žádná cizí řeka, nýbrž všechny toky malé i velké, pojaty arci do větší řeky, jež se nazývá Labe, plynou až do Severního moře. A poněvadž tato země za těch časů ležela nedotčená rádlom a do té doby ještě do ní nevesel člověk, který by se jí dotkl, uznávám za vhodnější o její úrodnosti či neúrodnosti pomlčet, než říci něco nezaručeného. Když do těch pustín vstoupil člověk, ať to byl kdokoli, neznámo s kolika lidmi, hledaje příhodných míst k lidským příbytkům, přehlédl bystrým zrakem hory a doly, pláne a stráně a tuším kolem hory Řípu mezi dvěma řekami, Ohří a Vltavou, prvá zařídil sídla, prvá založil obydlí a radostně na zemi postavil bůžky, jež s sebou na ramenou přinesl. Tehdy **stařešina**, jehož ostatní jako pána provázeli, mezi jiným takto promluvil k své družině: „Druhové, kteří jste nejednou snášeli se mnou těžké trudy cesty po neschůdných lesích, zastavte se a obětujte oběť příjemnou svým bůžkům, jejichž zázračnou pomocí jste konečně přišli do této vlasti, kdysi osudem vám předurčené. To je ona, to je ona země, kterou jsem vám, jak se pamatuji, častokrát sliboval, země nikomu nepoddaná, zvěře a ptactva plná, sladkým medem a mlékem vlhnutí, a jak sami pozorujete, podnebím k obývání příjemná. Vody jsou všude hojné a nad obyčej rybnaté. Zde se vám nebude ničeho nedostávat, protože nikdo vám nebude škodit. Ale když takový, tak krásný a tak veliký kraj je ve vašich rukou, rozvažte, jaké by bylo vhodné jméno pro tu zemi.“ Hned, jako z božského vnuknutí, zvolali: „Poněvadž ty, **otče**, se jmenuješ **Čech**, kde najdeme lepší nebo vhodnější jméno, než aby i země slula **Čechy**?“ Tehdy stařešina, dojat touto odpovědí svých druhů, jal se z radosti líbat zemi, maje radost, že se má nazývat jeho jménem, pak vstal, obě dlaně pozvedl k nebeským hvězdám a takto počal mluvit: „Vítej mi, země zaslíbená, tisícerymi tužbami od nás vyhledávaná, kdysi v čas potopy lidu zbavená, nyní jako na památku lidstva nás zachovej bez pohromy a rozmnožuj naše potomstvo od pokolení do pokolení.“

Kosmas: *Kronika Čechů*, přeložili Karel Hrdina, Marie Bláhová, Magdalena Moravová.
Praha: Argo 2011, 31–32.

Chronicon imperatorum et pontificum Bavaricum (končí událostmi r. 1292)

Deinde Iustinianus contra Sclavos pergens, multos ex eis peremit. Tunc a facie eius fugientes, quidam eorum venerunt ad campos Germanie, quos, occisis et fugatis ab Hunonibus Germanis, vacantes usque in Salam reppererunt a Wizla, qui Wandalicus amnis dicebatur propter terminos, et eos possidentes, ydyomate suo ab se Polonos, id est a campis campestres, appellaverunt. Tunc etiam temporis Bohem Slavus similiter ut Poloni de Ungaria cum omni cognatione sua fugiens, vallem Germanie intravit et cede Hunorum depopulatam possedit et nomen suum posteritati sue et valli reliquit ...

‘Bavorská kronika císařů a biskupů’

„Potom Justinián vytáhl proti Slovanům a mnoho z nich pobil. Tehdy prchající před ním přišli někteří z nich na pole germánská a tato pole našli prázdná – neboť Germáni byli povražděni a zahnáni Huny – a to od Visly, která byla nazývána pro hranici (kterou tvořila) vandalským tokem, až po Sálu; a ti, kteří (nyní) tato pole drželi, nazvali sami sebe podle těchto polí ve svém jazyce Poláky, to jest polními lidmi podle polí. V těch dobách také **Slovan Čech**, podobně jako Poláci, prchaje se vším svým příbuzenstvem z **Uher**, vstoupil **do doliny germánské**, zpustošenou vražděním Hunů ji obsadil, a zanechal své jméno svému potomstvu i dolině ...“

Magnae Moraviae Fontes Historici, I, edice a překlad Dagmar Bartoňková, Lubomír Havlík,
Zdeněk Masařík, Radoslav Večerka. Praha – Brno: SPN, 1966, 269.

‘Kronika takřečeného Dalimila’ (dokončena 1314)

II. O počátcích našeho jazyka v Čechách.

*V srbském jazyku jest země
jiežto Charvaty jest jmě.*

*V tej zemi bieše lech,
jemužto jmě bieše Čech.*

*Ten mužobojstva se dočini,
pro něž svú zemiu provini.*

*Ten Čech jmějieše bratrův šest,
pro něž jmějieše moc i česť,*

*a ot nich mnoho čeledi,
juž jedné noci Čech osledi.*

*I vybra se se všim z země,
jiež diechu Charvaty jmě.*

„Leží země v srbském kraji,
Charváty ji nazývají
a v ní kdysi vládl lech,
který nosil jméno Čech.
Neboť dopustil se vraždy,
zbaven domova byl navždy.
Protože však prožil ve cti
dlouhé roky s bratry šesti,
co rodiny čtné měli,
jednou za noci se sjeli
a Charváty srozuměni
opustili bez prodlení.“

*I bra sě lesem do lesa,
 dědky své na plecích nesa.
 A když dlúho lesem jide,
 k velikému hvozdu přide.
 Tu sě stešte čeledi jeho.
 Vecě Čech: „Ach běda jest skutka mého,
 že pro mě jste v tejto nůzi
 a jsú pro mě vaši domové hustí luzi.
 I vecě Čech k svému sboru:
 „Podejděm pod tuto horu,
 dětem, skotu odpočinem,
 a snad sě tu s túhú minem.“
 Za jutra u pravé zoře
 by Čech sám sedm na tej hoře,
 s niež všiucku zemiú ohleda,
 a dále jim jíti neda,
 řka: „Jmámy zemiú po svej vůli,
 budú nám z té plni stoli,
 zvěři, ptákóv, ryb, včel dosti,
 ot nepřátel tvrdá dosti.“
 Jako by sě dnes na púšči stalo,
 kdež by jim nic nepřekážalo.
 S té hory na zemiú zřechu,
 proto tej hoře Říp převzděchu.
 Prvé chleba nejmějiechu,
 maso a ryby jediechu.
 Prvé léto laz vzkopachu,
 a druhé léto rádlem zorachu.
 Ale že **jich starostě Čech diechu,**
proň zemi Čechy vzděchu.
 Ti ľudie velmi věrní biechu,
 vše sbožie obecno jmějiechu;
 komu sě co nedostanieše,
 u druha jako své jmějieše.*

Dědky na ramena vzali,
 sborně vydali se k dále,
 přešli přes nejednu horu,
 došli k velikému boru,
 posteskli si, že tu zhynou.
 Čech litoval: „To mou vinou
 bez přístřeší touláte se
 v širém poli, v temném lese
 ztrmáceni do úmoru.
 Vidíte tu oblou horu?
 Tam si odpočinem chvíli,
 tam nabere nové síly,
 tam po dlouhé, strastné pouti
 zapomenem, co nás rmoutí.“
 Zjutra vystoupili bratři
 na horu. Čech vůkol patři,
 hledí k chlumům, hledí k luhům,
 potom obrátí se k druhům.
 „Tam zem štedrá je. Svou krásu
 prostírá jak k hodokvasu
 stůl. Zvěř, ryby, ptáky, včely
 nabízí a nepříteli
 nevydá nás na pospas
 horstvo pevné jako hráz.
 Panenská zem hebká, měkká,
 rozprostřená do daleka
 tiše leží, jak když čeká
 hospodáře. Žádná řeka
 cizí tudy neprotéká,
 má své vlastní toky vodní,
 které bohatě den po dni
 do širavy plynou od ní.
 A že z hory zřít se nechá,
 Řípem nazval ji lid Čecha.
 Než zřídili chlebné pece,
 lovili zvěř, ryby v řece,
 láz klučili a rok druhý
 zorali ho celý pluhy.
 A že vůdce Čechem zvali,
 zemi jméno Čechy dali.
 Důvěřivě, v bázni boží
 žili, neschráněli zboží,
 nikdo nepřál si mít víc,
 dělili se o krajíc,
 o strdí a každou rybu.“

Dalimilova kronika, editor Josef Jireček. Praha: ELK, 1948.

<http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/36/98/64/dalimilova_kronika.pdf>

Moderní česká verze: *Kronika tak řečeného Dalimila*, ed. Marie Bláhová,
 překlad Marie Krčmová, Hana Vrbová. Praha: Svoboda 1977, 12–13.

Przibikonis de Radenin dicti Pulkavae: *Chronikon Bohamiae* (1374)

I. *Et inde nominata est turris eadem Babel, quod interpretatur linguarum confusio. Ibi etiam unum ydionia slouanicum, quod corrupto vocabulo slauonicum dicitur, sumpsit initium, de quo gentes eiusdem ydionatis **Slouani** sunt vocati. In lingua enim eorum **slowo** verbum, **slowa** verba dicuntur, et sic a verbo vel verbis dicti ydionatis vocati sunt Slouani.*
 II. *Igitur prefati Slowani recedentes de campo Sennar transeuntesque per Caldeam venerunt in terram, ubi nunc habitant Greci, deinde progredientes quoddam brachium maris intrans mare maius prope Bisanciam, que Bisancia nunc Constantinopolis nuncupatur, intraverunt terras, videlicet Bulgariam, Rasiam, Seruiam, Dalmaciam, Charuaciam, Bosnam,*

Carinthiam, Istriam et Corniolam, quas in hodiernum diem possident. Tandem in Charuacia fuit quidam homo nomine Czech, qui propter homicidium perpetratum in quendam magnatem parcium earundem Caruaciam derelinquens cum fratribus et consortibus suis ivit querere, in qua securus posset existere, patriam sibi novam. Et de loco in locum progrediens transivit Danubium. Abinde venit in patriam, que modo Boemia in latino et in theutonico Bemen vocatur. Dicitur enim Boemia a boh, quod Deus interpretatur in lingua slouanica. Hac itaque interpretacione a nomine Dei Boemi dicti sunt. Boemia vero in lingua slowanica Czechy secundum nomen primi habitatoris dicta est. Qui Czech cum fratribus et consortibus suis dictam terram absque habitatore et incola, ymo patriam eandem repletam nemoribus et feris reperiens, locavit se super quendam montem, qui communi vocabulo Rzip nominatur, quod in latino, respiciens dicitur. Nam ab eodem monte magna terrarum circumquaque planicies cernitur. Estque situs montis inter flumina Albeam, Wltaiam et Egram. Ibi primum inceperunt colere et inhabitare terram Boemie. Dicti vero habitatores in primordiis ibi comedebant glandes et fructus silvestres, feras et pisces, frumentum et semina non habentes, neque vinum aut sicerum sed limpham potabant. Omnia erant eis communia, eciam et uxores, lini laneque vestitum ignotum ferebant, ac hyeme ferinis aut ovinis pellibus pro vestibus utebantur. Nichil penitus de aliqua particulari lege sciebant, sed vivebant solum lege nature. Frater autem seu consors eius nomine Lech, qui secum venerat, transivit Alpes nivium, que dividunt Boemiam et Poloniam. Et cum vidisset planiciem maximam usque fines maris tendentem, ibi se locavit et eam de suo genere populavit. Sciendum enim est, quod in lingue Slouanica campi plani pole nuncupantur. Et inde nominatur Polonia, quasi campestris planicies. Pretera quidam de suo genere transiverunt Russiam, Pomeraniam, Cassubiam usque ad regnum Dacie et confinia maritima septentrionis, totamque terram Rusie impleverunt, et eandem similiter coluerunt. Alii vero de Boemia transverunt super flumen Morauię, et ibi regionem, que terra Moravia dicitur, nec non similiter Misnam, Budissinensem, Brandenburgensem, et Lusaciam principatus inhabitare ceperunt. Iste autem omnes regiones erant silvestres et sine habitatore quocunque, quas Slouani predicti omnes coluerunt, et in eis ad diem habitant hodiernum.

Przibikonis de Radenin dicti Pulkavae chronikon Bohemiae (AD 1374),

edice Josef Emler & Jan Gebauer. Praha: Nadání Františka Palackého, 1893.

<<https://ia800207.us.archive.org/11/items/fontesrerumbohe00goog/fontesrerumbohe00goog.pdf>>

I. „Protož nazvána jest tato věž Bábel, což se překládá jako ‘zmatení jazyků’. Tam vznikla též jedna řeč slovanská, která se zkaženým slovem zve slavonská, podle níž byli lidé téže řeči nazváni Slované. V jejich řeči se totiž říká *verbum* slovo, *verba* slova. A tak od výrazu ‘slovo’ nebo ‘slova’ zmíněného jazyka jsou nazýváni Slované.

II. Řečení Slované tedy odešli z pole Sennar, přešli přes krajinu Chaldejskou a přišli do země, kde nyní sídlí Řekové. Potom postupovali jakousi mořskou zátokou vstupující do většího moře u Byzancia – kteréžto Byzancion se nyní nazývá Konstantinopol – a vešli do zemí, které drží až do dnešního dne, totiž do Bulharska, Ruska, Srbska, Dalmácie, Chorvatska, Bosny, Korutan, Istrie a Kraňska. Konečně v Chorvatsku byl nějaký člověk, jménem Čech, který kvůli vraždě, spáchané na jakémsi velmoži v oněch krajích, opustil Chorvatsko a se svými bratry a druhy si šel hledat novou vlast, v níž by mohl žít v bezpečí. A postupuje z místa na místo přešel Dunaj. Odtud přišel do země, která se latinsky nazývala **Boemia** a německy *Bemen*. Říká se totiž Boemia od *boh*, jak se do slovanského jazyka překládá *Deus* [Bůh]. A tak podle tohoto výkladu jsou Čechevé [Boemi] nazýváni podle jména božího. Boemia pak je podle jména prvního obyvatele nazývána ve slovanském jazyce *Czechy*. Tento Čech se svými bratry a druhy shledal, že v řečené zemi není žádných obyvatel a usedlíků, ba že tato domovina je ještě plná lesů a zvěře, a usadil se na jakési hoře, která se obecným názvem jmenuje Říp, což se v latině řekne *respiciens* [rozhlížející se]. Neboť z té hory lze kolem dokola zřít velikou rovnou zemi. I je hora položena mezi řekami Labem, Vltavou a Ohří. Tam nejdříve začali obdělávat a obývat českou zemi. Řečení obyvatelé tu nejprve jedli žaludy a lesní plody, zvěř a ryby, nemajíce obilí a semena, a nepili víno ani pálenku, ale vodu. Vše jim bylo společné, dokonce i ženy, nosili prostý šat lněný a v zimě se oblékali do koží z divoké zvěře nebo ovcí. Neznali pranic, co by trochu připomínalo zákon, ale žili jen podle zákona přírody. Čechův bratr nebo druh jménem **Lech**, který přišel s ním, přešel pak zasněžené hory, které dělí Čechy a Polsko. A když uviděl převelikou rovinu, táhnoucí se až k mořským břehům, usadil se tam a zalidnil ji svým rodem. Je totiž třeba vědět, že se ve slovanském jazyce *campi plani* [rovná pole] nazývají pole. A proto se nazývá Polsko, jakoby rovinatá pláň. Kromě toho někteří z jeho rodu přešli do Ruska, Pomorán a Kašubska až ke království dánskému a severním mořským břehům, a zalidnili celou zemi ruskou a podobně ji obdělali. Jiní opět přešli z Čech přes řeku Moravu a začali tam obývat kraj, který se nazývá země Morava, a podobně [osídlili] i knížectví míšeňské, budyšínské, braniborské a lužické. Všechny tyto krajiny byly zarostlé lesem a nikdo v nich nebydlel; Slované je však všechny obdělali a bydlí v nich až do dnešního dne.“

Přibík Pulkava z Radenina: *Kronika česká*. In: *Kroniky doby Karla IV*,

překlad Marie Bláhová. Svoboda: Praha 1987, 272–273.

Chronicon Poloniae (dokončena ve druhé polovině 14. stol.)

Ex his itaque Pannoniis tres fratres, filii Pan, principis Pannoniorum, nati fuere, quorum primogenitus Lech, alter Rus, tertius Czech nomina habuerunt. Et hic tres haec tria regna, Lechitarum, Ruthenorum et Czechorum qui et Bohemi, ex se et ex sua gente multiplicati possederunt, in praesenti possident, ac in posterum possidebunt, quamdiu

divinae placuere voluntati. Quorum maioritas semper apud Lechitas et dominium ac totius superioritas imperii, prout tam ex cronicis quam ex gradibus apparet, semper habebatur.

Sunt autem Slavorum multimoda genera linguarum, se mutuo intelligentia; licet in quisbusdam vocabulis & pronuntiatione verborum aliquantulum discrepare videantur, quae tamen ab uno Patre Slavo, unde & Slavi originem habuerunt.

Boguphali, Episcopi Posnaniensis, *Chronicon Poloniae* (in: *Kronika wielkopolska*), ed. J. A. Jabłonowski. Varsaviae: Collegio scholarii piarum 1752, 2.

Wacław A. Maciejewski: *Roczniki i kroniki polskie i litewskie*, Warszawa: Orzełbrand 1850, 65.

„A tak, z těchto Pannonců se zrodili **tři bratři, synové Pana, vladky Pannonců**, z nichž prvorozený měl jméno **Lech**, druhý **Rus**, třetí **Čech**. Tito tři, když se jejich rody rozmnožily, vládli třem královstvím: Lechitů, Rusů a Čechů, nazývaných též Bohemy. Vládou i v současnosti a vládnout budou, dokud to bude v souladu s boží vůlí. Z nich největší mocí i převahou po celé říši disponují Lechité, jak vyplývá z kronik i jejich území.

Mezi Slovany existují všelike druhy jazyků, ale současně si vzájemně rozumějí, ačkoliv mezi některými slovy a jejich výslovností zjevně existují jakési rozdíly. Jazyky mají původ od jediného (pra)otce Sláva, od něhož (pocházejí) i Slované.“

Aenea Silvio Piccolomini (Pius II.): *Historia Bohemica* (1458)

1.2.1. *Bohemi, sicut ceteri mortalium, originem suam quam vetustissimam ostendere cupientes Sclavorum se prolem asserunt. Sclavos autem inter eos fuisse, qui post universale diluvium condendae famosissimae turris Babel auctores habentur atque ibi, dum linguae confusae sunt, Sclovanos, id est verbosos, appellatos, proprium idioma suscepisse. Relicto deinde campo Senaar ex Asia in Europam profectos eos agros occupasse, quos nunc Bulgari, Servi, Dalmatae, Croaci ac Bosnenses incolunt.*

1.2.1. „Češi stejně jako ostatní smrtelníci ve snaze ukázat, že jejich původ je co nejstarší, tvrdí, že jsou potomky Slovanů. Ti pak prý byli mezi těmi, kteří prý po potopě světa postavili proslavenou babylónskou věž, a tam, když došlo ke zmatení jazyků, byli nazváni Slovany, to jest těmi, kteří mluví mnoha slovy, a přijali svoji řeč. Když poté opustili krajinu Šineár, odešli z Asie do Evropy a obsadili ty kraje, které nyní obývají Bulhaři, Srbové, Dalmatinci, Chorvati a Bosňané.“

1.3.1. *Zechius Croatinus, haud obscuris parentibus ortus, gentem Bohemicam condidit. Qui homicidio domi perpetrato iudicium ultionemque fugiens in eam regionem venit, cui nunc Bohemiae nomen est, ac montem incoluit Chrzyp vocatum, quod vocabulum Latini 'respiciens' interpretantur, surgit enim ex medio camporum aequore fluvios intuens, qui praecipui Bohemiam irrigant, Albim, Multaviam atque Egram.*

1.3.1. „Český národ založil Čech, Chorvat, pocházející z nikoliv bezvýznamných rodičů. Po vraždě, které se doma dopustil, prchal před soudem a pomstou, přišel do toho kraje, který se nyní nazývá Čechy, a usadil se na hoře zvané Říp; to slovo vykládají latiníci jako 'zřící', neboť se zdvihá z prostředka roviny a shlíží na hlavní řeky, které zavlažují Čechy, totiž na Labe, Vltavu a Ohři.“

1.3.2. *Terram incultam fuisse tradunt, nemoribus ac sentibus asperam ferisque quam hominibus aptiorem. Credimus id quidem, nam prisci Germani, qui ea loca tenuerunt, pastorem vitam agentes agrorum culturam neglexerunt ac more Nomadum alimoniam ex pecoribus trahentes, domesticum in carris tollentes instrumentum, quoquumque sors tulit et opinio, suis cum armentis convertebantur.*

1.3.2. „Země byla prý neobdělána, zarostlá háji a trnitým křovím, příhodnější pro zvěř než pro lidi. Tomu zajisté věříme, neboť staří Germáni, kteří tato místa drživali a věnovali se pastevectví, zanedbávali vzdělávání půdy a jako nomádi získávali obživu z chovu dobytka, vozili s sebou na vozech hospodářské náčiní a stěhovali se se svými stády tam, kam je zavedla náhoda nebo záměr.“

1.3.3. *Non tamen assentimur Bohemorum Historiae, quae Zechium illum omnemque familiam suam (nam frater cognatique fugae comites erant) glandibus ac silvestribus tantum pomis vitam duxisse affirmat, oblitterato iam tum glandium usu nec post diluvium ex iis fuisse hominibus victum crediderim. Illus mihi persuasibilis fuerit Zechium paucos invenisse cultores, quos lacte ac venatu viventes arare terram, triticum serere, fruges metere vescique pane docuerit atque ita sibi rudes homines ac paene feros ad usum mitioris vitae redactos subiecerit.*

1.3.3. „Nesouhlasíme však s 'Českou kronikou', která tvrdí, že Čech a celá jeho rodina (neboť ho na útěku provázeli bratr a příbuzní) se živilo pouze žaludy a lesními plody, protože tehdy bylo již požívání žaludů zapomenuto; a nevěřil bych, že se jimi lidé po potopě živilo. Za pravděpodobnější bych pokládal, že Čech našel něco málo obyvatel, kteří se živilo mlékem a lovem, a ty naučil orat zemi, sít pšenici, žnout obilí a žít se chlebem; tak si podobil nevzdělaný a bezmála divoký lid a přivedl jej k jemnějšímu způsobu života.“

1.3.5. *Zechio frater fuit nomine Leches, paupertatis et exilii comes. Hic ubi germanum agris ditatum bobusque potentem animadvertit, ad orientem profectus in magna camporum planitie sedem collocavit Poloniamque nomen ex loco dixit,*

nam planities Sclavonica lingua 'pole' nominatur; cuius heredes in numerosam multitudinem brevi coaluerunt ac Rus-saniam, Pomeraniam Cassubiamque sui generis hominibus impleverunt.

1.3.5. „Čech měl bratra jménem Lech, který mu byl společníkem v chudobě i ve vyhnanství. Ten, když viděl, že jeho bratr mnoho polí a množství dobytka, odešel na východ, usadil se na rozsáhlé planině a podle rázu místa nazval kraj Polskem, neboť v jazyce Slovanů 'planities' znamená rovné pole; jeho potomci se zakrátko velmi rozmnožili a zaplnili lidmi svého rodu Rusko, Pomorany a Kašubsko.“

1.3.6. *Zechii quoque familiam Bohemos, id est divinos, appellant; mirum in modum germinantes non solum provinciam a se dictam, sed Moraviam Lusatiamque pulsus veteribus incolis occuparunt. Dum vixit Zechius, nihil temere, nihil tumultuose actum, eius imperio sine controversia obtemperatum. Et eo vita functo, cum sibi quisque principatum vindicaret, diu seditionibus agitata provincia est, sine principe, sine certa lege, iudicio tantum multitudinis gubernata. Postremo, cum potentiores imbecillos opprimerent, serum atque incertum esset populare remedium; ex re visum est rectorem assumere, qui omnibus praesidens imbecillos ac potentiores pari iure gubernaret.*

1.3.6. „Čechův rod nazývají též 'Bohemí', to jest 'boží lid'; podivuhodně se rozrostli, obsadili nejen území nazvané podle sebe, nýbrž i Moravu a Lužici, vyhnavše staré obyvatele. Dokud byl Čech naživu, nic se nedělo neuváženě, nic zmateně, jeho příkazy poslouchali bez odmuvy. Ale po jeho smrti, když si každý osoboval vládu, byla země bez panovníka a bez pevného zákona dlouho zmítána rozbroji a řízena pouze úsudkem davu. Posléze, když mocnější potlačovali slabé, bylo pozdě a nejisté zjednat nápravu prostřednictvím lidu; bylo uznáno za prospěšné zvolit vůdce, který by byl nadřazen všem a vládl podle stejného práva jak slabým, tak mocnějším.“

Enea Silvio: *Historie česká.*

K vydání připravili a z latinského originálu přeložili Dana Martínková, Alena Hadravová a Jiří Matl. Ústav pro klasická studia Akademie věd České republiky. Praha: Koniasch Latin Press, 1998, 12–15.

Slovanské tradice zde představené obvykle vztahují východisko popsanych migrací k Panonii či Chorvatsku, někdy zvanému 'Velké'. Poznámka Konstantina Porphyrogennéta (c. 950) o lokalizaci chorvatské a srbské pravlasti a umístění Velkého Chorvatska za Uhersko (§§31, 32 – viz níže), viděno z byzantské perspektivy, směřuje na sever od Dunaje. Tito 'Severní Chorvaté' by tedy měli být lokalizováni podél současné česko-polské hranice, včetně Slezska a území podél horního toku řeky Visly. Na tom se shodují i další texty vzniklé před r. 1100, např. staroanglická (Alfrédova) verze Orosia¹³ (c. 890), al-Mas'ūdī¹⁴ (947), Yōsippōn¹⁵ (c. 950), Dokument o spojení pražského a moravského biskupství za Jindřicha IV.¹⁶ (1086).

13 **Boc þe man Orosius nemned 'Kniha, která se nazývá Orosius'** (aktualizovaný staroanglický popis Germánie pořízený v letech 888–893/897 Alfrédem Velikým při překladu díla *Historiae Adversus Paganos* Paula Orosia z r. 417)

Onð be eastan Maroara londe is Wisle lond. Onð be eastan þæm sint Datia, þa þe iu wæron Gotan. Be norþaneastan Maroara sindon Dalamentsan. Onð be eastan Dalamentsan sindon Horigti. Onð be norþan Dalamentsan sindon Surpe; onð be westan him Sysyle. Be norþan Horoti is Mægþa land; onð be norþan Mægþa londe Sermente of þa be-orgas Riffen.

King's Alfred Orosius, Old-English text and Latin original, editor Henry Sweet. London: Trübner 1883, 16.

<<https://ia800202.us.archive.org/21/items/kingalfredsrosi79oros/kingalfredsrosi79oros.pdf>>

„A na východ od země Moravanů je země Visla(nů) [= horní Povislí]. A na východ od nich jsou Dákové, když byli dříve Gótové; na severovýchod od Moravanů jsou Daleminci. A na východ od Daleminců jsou Chorvaté. A na sever od Daleminců jsou [Lužičtí] Srbové a na západ od nich (jsou) Suselci. Na sever od Chorvatů je země Maegtha [= Mazovsko?] a na sever od země Maegtha jsou Sarmaté až k horám Riffen [= Valdajská vrchovina?].“

Přeložil Lubomír E. Havlík, in *Magnae Moraviae Fontes Historici* 2 III:

Diplomata, epistolae, textus historici varii, ed. Dagmar Bartoňková & Radoslav Večerka. Praha: Koniasch Latin Press 2011, 338–339.

14 **al-Mas'ūdī** (c. 896–956), **Muruḡu d-dahabi wa maš'ādinu l-ḡā-wāhiri 'Rýžoviště zlata a doly drahokamů'** (sepsáno r. 947)

Ṭumma ḡinsun yuqālu lahu M-rāw-t ṭumma ḡinsun yuqālu lahu Ḥ-r-wāṭīn ṭumma ḡinsun yuqālu lahu Ṣāṣīn wa-ṭumma ḡinsun yuqālu lahu Ḥ-ššānīn ṭumma ḡinsun yuqālu lahu B-rān-ḡā-bīn

„Potom kmen nazývaný M-rāw-t {**Moravъtji*}, pak kmen nazývaný Ḥ-r-wāṭīn {**Xorvati*}, potom kmen nazývaný Ṣāṣīn {**Sasi*; finální -īn odráží slovanský singulativ na **-inъ*} a kmen nazývaný Ḥ-ššānīn {**Xyzjane*}, potom kmen nazývaný B-rān-ḡā-bīn {**Braničevъtji*}; jeden ze slovanských kmenů z Panonie a patrně i části Slovenska. A co se týče jmen některých vládců těchto kmenů, jež jsme jmenovali, tedy to jsou známé tituly jejich vládců.“

Přeložil Ivan Hrbek, in *Magnae Moraviae Fontes Historici* 2 III: *Diplomata, epistolae, textus historici varii*, ed. Dagmar Bartoňková & Radoslav Večerka. Praha: Koniasch Latin Press 2011, 363–364.

Lokalizace pravlasti do středního Podunají podle 'Pověsti dávných let', tj. na území balkánského Chorvatska a Maďarska, lze vysvětlit záměnou primárního Severního Chorvatska za sekundární jižní, balkánské Chorvatsko.

Germánské tradice

Gótové

Ranou historii Gótů nejpodrobněji vylíčil gótský historik **Jordanes** ve svém spise 'O původu a činech Getů' [*De origine actibusque Getarum*], zkráceně **Getica**, z poloviny 6. století. Dodejme, že autor používal etnonyma Getové [*Getae*] a Gótové [*Gothi*] jako synonyma patrně proto, že část Gótů po určité době sídlila v místech, kde v 1. pol. 1. tis. př. Kr. žili paleobalkánští Getové. Poprvé jmenuje Jordanes Góty mezi četnými kmeny 'ostrova Scandza', tj. Skandinávie, a to v podobě *Gauthigoth* [§22] a *Ostrogothae* [§23]. Vstup Gótů do historie popsal Jordanes na trajektorii Balt-Pont [§25–28]:

§25. *Ex hac igitur Scandza insula quasi officina gentium aut certe velut vagina nationum cum rege suo nomine Berig Gothi quondam memorantur egressi: qui ut primum e navibus exientes terras attigerunt, ilico nomen loci dederunt. Nam odieque illic, ut fertur, Gothiscandza vocatur.*

§25. „Z toho samého ostrova Scandzy, jakoby z dílny zhotovující plemena, či spíše jako z dělohy národy rodící,

15 **Yōsippōn**, hebrejská kronika sepsaná v Itálii v polovině 10. stol.:

wgm Mwr?w? w-Krw? ?y w-Swrbyn w-Lwcnyn w-Lz?nyn [či *Lwmmyn / Lyybnyn / Lywmn*] *w-Kr?kr w-Bzymyn* [tj. םיזב, s konjunkturou םיזב *Bwymyn*] *mbny Dwdnym yššbw whm hwnym bhw? hym mgbwl Bwlgr ?d Bynytyqy? ?l hym wmsm mwlykym ?d gbwl Šqšny ?d hym hgdl hm hqnqr?ym ?ysqlby w?w?rym ?mrym ky hm mbny Kn?n ?k hm mtyhsym lbn? Dwdnym*

„... také Morava, Karvatí {Chorvatí}, Sorbin { (Lužičti) Srbové}, Lučanin, Lezanin { **Lędjanin*, sr. Λενζανῖνοι u Konstantina Porphyrogennéta}, *Krākār* {Krakované}, *Boymīn* [= Češi], jsou pokládáni za potomky *Dōdānīm*. Sídli na břehu mořském od hranice Bulhara až k Benátkám na moři a odtamtud se táhnou až k hranici Sasů, až k velikému moři. Jejich jméno je *Saqlabī*, jiní říkají, že jsou z potomků Kanašana, ale oni sami vztahují svůj původ k *Dōdānīm*.“

Přeložil Stanislav Segert, in: *Magnae Moraviae Fotes Historici 2 III: Diplomata, epistolae, textus historici varii*, ed. Dagmar Bartoňková & Radoslav Večerka. Praha: Koniasch Latin Press 2011, 338–339;

Radoslav Večerka & Václav Blažek: Velká Morava. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny II*,

ed. Petr Karlík, Marek Nekula & Jana Pleskalová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2016, 1944–1946.

16 **Dokument potvrzující sjednocení pražského a moravského biskupství Jindřichem IV. (1086)**, zahrnuto do **Chronica Boemorum 2.37 Kosmou Pražským**

Termini autem eius occidentem versus hii sunt: Tugost, que tendit ad medium fluminis Chub, Zelza (var. Zedlica) et Liusena et Dasena (var. Dacane), Lutomerici, Lemuzi usque ad mediam silvam, que Boemia limitatur. Deinde ad aquilonalem hii sunt termini: Psovane, Ghrovati et altera Chrovati, Slasane, Trebowane, Boborane, Dedosane usque ad mediam silvam, qua Milcianorum occurrunt termini. Inde ad orientem hos fluvios habet terminos: Bug scilicet et Ztir cum Cracoua civitate provinciaque, cui Wag, nomen est cum omnibus regionibus ad praedictam urbem pertinentibus, quae Cracova est. Inde Ungarorum limitibus additis usque ad montes, quibus nomen est Tritri, dilatata procedit. Deinde in ea parte, que meridiem respicit, addita regione Moravia usque ad fluvium, cui nomen est Wag, et ad mediam silvam, cui nomen est More, et eiusdem montis eadem parochia tendit, qua Bawaria limitatur.

Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag,

unter Mitarbeit von W. Weinberger herausgegeben von Bertold Bretholz. Berlin: Weidmann 1923, 137–139.

(*Monumenta Germaniae Historica - scriptores Rerum Germanicarum*, Nova series: Tomus II)

https://www.dmgh.de/mgh_ss_rer_germ_n_s_2/index.htm#page/138/mode/1up

„Hranice pak její na západ jsou tyto: Tuhošť s krajem, jenž dosahuje rozhraní řeky Kouby, Sedlec a Lučané a Děčané, Lutoměřici, Lemuzi až ke středu lesa, jímž jsou Čechy ohraničeny. Potom na půlnoc jsou tyto hranice: Pšovane, Chorvatí a druzí Chorvatí, Slezané, Třebované, Bobřané, Dědošané až ke středu lesa, kde přicházejí hranice Milčanů. Odtud na východ má tyto řeky za hranici: Bug a Styr s hradem Krakovem a krajem, jehož jméno je Váh, se všemi krajinami, jež náleží k dříve řečenému hradu, jímž jest Krakov. Odtud připojením pomezí uherského rozšířena, táhne se až k horám, jež slovou Tritri (Tatry). Potom na té straně, jež je obrácena na poledne, táž biskupská osada s připojením země moravské táhne se až k řece, jež slove Váh, a ke středu lesa, jenž slove More, a téže hory, jež hraničí s Bavorsky.“

Kosmas: *Kronika Čechů*, přeložili Karel Hrdina, Marie Bláhová, Magdalena Moravová. Praha: Argo 2011, 126.

podle tradice vzešli Gótové s králem svým jménem Berig. Teprve tehdy, když opustili koráby a sestoupili na pevninu, dali jí jméno. Vypráví se, že od toho dne se nazývá Gothiscandza.“

Dovídáme se, že Gótové odtud vytlačili Hulmerugy a podrobili si jejich sousedy Vandaly. V pasáži věnované Gepidům [§94–95] Jordanes vysvětluje:

Meminisse debes me in initio de Scandzae insulae gremio Gothos dixisse egressos cum Berich rege suo, tribus tantum navibus vectos ad ripam Oceani citerioris, id est Gothiscandza. Quarum trium una navis, ut adsolet, tardior nancta nomen genti fertur dedisse; nam lingua eorum pigra gepanta dicitur

„Vzpomeň, co jsem vyprávěl na počátku, jak Gótové vyšli z nitra Scandzy se svým králem Berichem (sic), vytáhnouše pouze tři koráby na břeh oné strany oceánu, tj. v Gothiscandze. Ze všech těchto tří korábů jeden, jak už to bývá, přistál později než ostatní, a říká se, že dal jméno celému plemeni proto, že v jejich jazyce se ‘líný’ řekne *gepanta*.“

Poté, kdy se Gótové usadili u Černého moře

Tertia vero sede super mare Ponticum iam humaniores et, ut superius diximus, prudentiores effecti, divisi per familias populi, Vesegothae familiae Balthorum, Ostrogothae praeclaris Amalis serviebant.

„... a stali se kulturnějšími, rozdělili si vládu mezi dvěma rody svého kmene: Visigóti sloužili rodu Baltů, Ostrogóti přeslavným Amalům“ [§42].

Z uvedených informací lze vyčíst, že podle vlastní tradice živé ještě v 6. století Gótové pocházejí ze Skandinávie. Odtud se přes moře stěhují do oblastí při ústí Visly, které pojmenovávají *Gothiscandza*, nejspíše **Gutisk-andja* „gótský břeh“. Vytěsňují odtud jiný germánský kmen, Hulmerugy, tj. „ostrovní Rugy“. Starou tradici zprostředkovanou Jordanem alespoň částečně potvrzují archeologická data (možná s kruhy z kamenů, společné pro Skandinávii a dolní Povislí), která ukazují, že kolem r. 30 n. l. se při ústí Visly objevuje nepočtená, ale kulturně výrazně odlišná populace, možná jen vojenská aristokracie. Záhy dominuje nad nositeli domácí *oksyvské* kultury a na jejím základě vytváří kulturu novou, *wielbarskou* (Makiewicz 2002, 104–105). Ta se v následujících dvou stoletích šíří na jihovýchod podél Bugu a Sanu do Volyně až na jižní Ukrajinu. Na ní navazuje kultura černjachovská, která se rodí ve druhé polovině 3. stol. a během 4. stol. dominuje v prostoru mezi dolním Dunajem a dolním Donem. V obou kulturách hráli pravděpodobně významnou úlohu Gótové (viz Heather 2002, 30–31, 46–48). Jordanes popisuje migraci Gótů z dolního Povislí na jihovýchod slovy [§26–28]:

Vbi vero magna populi numerositate crescente et iam pene quinto rege regnante post Berig Filimer, filio Gadarigis, consilio sedit, ut exinde cum familiis Gothorum promoveret exercitus. Qui aptissimas sedes loca quae dum quereretur congrua, pervenit ad Scythiae terras, quae lingua eorum Oium vocabantur: ubi delectatus magna ubertate regionum et exercitus mediaetate transposita pons dicitur, unde amnem traiecerat, inreparabiliter corruisse, nec ulterius iam cuidam licuit ire aut redire. Nam is locus, ut fertur, tremulis paludibus voragine circumiecta concluditur, quem utraque confusione natura reddidit inpervium. Verumtamen hodieque illic et voces armentorum audiri et indicia hominum deprehendi commeantium attestationem, quamvis a longe audientium, credere licet. Haec ergo pars Gothorum, quae apud Filemer dicitur in terras Oium emenso amne transposita, optatum potiti solum. Nec mora ilico ad gentem Spalorum adveniunt consertoque proelio victoriam adipiscunt, exindeque iam velut victores ad extremam Scythiae partem, quae Ponto mari vicina est, properant. Quemadmodum et in priscis eorum carminibus pene storico ritu in commune recolitur:

„V době, kdy vzrostl počet obyvatel přespříliš, vládl teprve pátý po Berigovi, král Filimer, syn Gadariga. Rozhodl, aby se vojsko Gótů i s rodinami odtud odstěhovalo. Při hledání vhodnějších míst přišel do země Skythů, kterou oni svým jazykem nazývají *Oium*. Filimer, nadšený velkým bohatstvím oněch krajů, přesunul sem polovinu vojska. Poté, jak se vypráví, se zřítíl most přes řeku, a pak už se nikomu nepodařilo ani přejít, ani se vrátit. ... Ta část Gótů, která zůstala s Filimerem a překročila řeku [= Dněpr?], zůstala v kraji *Oium* a vytouženou zemi ovládla. Současně bez zaváhání postoupili k plemeni Spalů [*ad gentem Spalorum*]. Poté, co vyvolali konflikt, porazili je. Odtud už jako vítězové došli až do nejvzdálenější části Skythie, která sousedí s Pontem, jak se vzpomíná v jejich starých písních.“

Jordan: *Getica. O proischozhenii i dejanijax getov*, edice a ruský překlad Elena Č. Skržinskaja.

Moskva: Izdatelstvo vostočno literatury 1960, 134.

The Gothic history of Jordanes in English version with an introduction and a commentary by Charles Ch. Mierow. Princeton: University Press – London: Humphrey Milford – Oxford: University Press 1915, 57.

Jordanes: *Gótské dějiny / Římské dějiny*, přeložil Stanislav Doležal. Praha: Argo 2012, 42.

Ukázka textu z tzv. *Gutaságy* (Kap. 1) připojené ke starogutnijskému zákoníku (*Gutalag*). Rukopis pochází z r. 1350, text však vznikl před r. 1285, patrně už kolem r. 1220:

Gutland hitti fyrsti maþr þan sum Þielvar hit. Þá war Gutland só elvist, at þet daghum sanc oc nátum war uppi. En þann maþr quam fyrsti eldi á land, oc síþan sanc þet aldri. Þissi Þielvar haþfi ann sun, sum hit Haþfi. En Haþfa cuna hit Huítastierna; þaun tú bygðu fyrsti á Gutlandi. Fyrstu nát, sum þaun saman suáfu, þá droymdi henni draumbr, só sum þrír ormar wárin slungnir saman í barmi hennar, oc þýtti henni, sum þair scriþin ýr barmi hennar. Þinna draum segþi hán firi Haþfa bónda sínum; hann riaþ draum þinna só: 'Alt ir baugum bundit, bóland al þitta warþa, oc fáum þría syni aiga.' Þaim gaf hann namn allum ófýdum: 'Guti al Gutland aigha, Graipr al annar haita oc Gunfíau þriþi.' Þair scriptu síþan Gutlandi í þría þriþiunga, só at Graipr, þann elzti, laut norþasta þriþiung oc Guti miþalþriþiung, en Gunfíau, þann yngsti, laut sunnarsta. Síþan af þissum rim auca is fulc í Gutlandi só mikít um langan tíma, at land elpti þaim ai alla fýþa. Þá lutapu þair bort af landi huert þriþia þiaup, só at alt sculdu þair aiga oc miþ sír bort hafa, sum þair ufan iorþar áttu. Síþan wildu þair nauþugir bort fara, men foru innan Þorsborg oc bygþus þar firir. Síþan wildi ai land þaim þula, vtan racu þaim bort þeþan. Síþan foru þair borþ í Faroyna oc bygþus þar firir. Þar gatu þair ai sic vppi haldit, vtan foru i aina oy wiþr Aistland, sum haitir Dagaþi, oc bygþus þar firir oc gierþu burg aina, sum enn synis. Þar gatu þair oc ai sic haldit, vtan foru vpp at watni þi, sum haitir Dyna, oc vpp ginum Ryzaland ...

„Gotland našelz poprvé muž, který se nazýval Þielvar. Tehdy byl Gotland očarován tak, že ve dne byl potopený a v noci na hladině [dosl. „nahore“]. Ale tento muž jako první rozdělal na zemi oheň a poté se už nikdy více nepotopil. Tento Þielvar měl syna, který se jmenoval Haþfi. A Haþfiho žena se jmenovala Huítastierna. Ti dva bydleli od počátku na Gotlandu. První noc, kdy spolu spali, jako kdyby se tři hadi v její hrudi splétali, a zdálo se jí, jako kdyby se z její hrudi vyplazili. Tento sen vyprávěla před Haþfim, jejím mužem; on vysvětlil tento sen takto: 'Vše je propojeno dohromady [dosl. „svázáno kruhem“], obydleným se musí tento [ostrov] stát a my budeme tři syny mít.' Jim dal on jména, ještě než se narodili. 'Guti musí Gotland mít, Graipr se musí ten druhý nazývat a Gunfíau ten třetí.' Později rozdělili Gotland na tři třetiny tak, že Graipr, nejstarší, nejsevernější třetinu dostal a Guti prostřední třetinu, zatímco Gunfíau, nejmladší, dostal nejjižnější. Od těchto tří rozmnožoval se poté lid na Gotlandu po tak dlouhý čas, až země nemohla všechny uživit. Tu vylosovali pryč ze země každého třetího člověka, tak aby oni vše měli a s sebou vzít museli, co nad zemí vlastnili. Později chtěli – ale neradi – odcestovati a šli do Thorsborku a bydlili tam. Země je však nechtěla dále trpěti, nýbrž vypudili je pryč odtud. Později odjeli na ostrov Farö a usadili se tam. Tam se však nemohli zdržet, nýbrž odcestovali na jeden ostrov, ležící proti Estonsku, který se jmenoval Dagö, a usadili se tam a vystavěli jeden hrad, jež lze ještě vidět. Zde se však rovněž nemohli zdržet, nýbrž jeli proti proudu té řeky, jež se nazývá Dvina, a dále pak přes Rusko. ...

Guta-Saga, edice a český překlad Leopold Zatočil. In: *Hrst studií a vzpomínek. Prof. dr. Ant. Beerovi jeho žáci*. Brno: Odbočka Jednoty českých filologů v Brně 1941, 32–33, 45–46.

Guta saga: Dějiny lidu z ostrova Gotland, edice a český překlad Miroslav Černý.

Pečky: Edice X (vydala Tereza Zatřepálková), 2014, 20–21.

'Cimbri'

Legendu zaznamenal dominikánský mnich Simon Grunau, původem z městečka Tolkemit poblíž Frauenburgu (dnes Fromborku) na severovýchodě Polska, v kronice *Cronica und beschreibung allerlustlichenn, nutzlichsten und waren historien des namkundigenn landes zu Prewseen*. Kroniku psal v letech 1517–1521 a 1529, ale tiskem vyšla jako *Preussische Chronik* v Lipsku až v letech 1876–1889. Grunau vypráví o vyhnání Gótů z Itálie, za nímž měl stát Narses, vojevůdce byzantského císaře Justiniána. Mísí přitom reálné události a fiktivní spekulace, které jsou často založeny na prvoplánové podobnosti místních a etnických jmen.

Ve skutečnosti, v době, kdy byzantským armádám velel Narses, tj. v 6. stol. po Kr., Kimbrové byli již dávno mimo historickou scénu a Gótové zanechali ve Skandinávii jen několik toponym. Pokud příběh převyprávěný Simonem Grunau odráží nějaké reálné události, musely se odehrát o mnoho století dříve a s opačnými rolemi: předkové Gótů skutečně mohli být vytlačeni z Kimbrijského = Jutského poloostrova, kde patrně žili podle svědectví Pythea¹⁷ ve 4. stol. př. Kr., do Skandinávie a dále na Gotland (viz *Gutasaga*

17 Ve své 'Historii přírody' [37.35–36/11] Plinius (1. stol. po Kr.) zprostředkovává nejstarší svědectví o Gótech a Teutonech, jež připisuje Pytheovi z Massalie a jeho plavbě z let 330–325 př. Kr.:

... *Pytheas Gutonibus, Germaniae genti, accoli aestuarium oceani Metuonidis nomine spatium stadiorum sex milium; ab hoc diei navigatione abesse insulam Abalum; illo per ver fluctibus advehi et esse concreti maris purgamentum; incolae pro ligno ad ignem uti eo proximisque Teutonis vendere.*

výše) kvůli tlaku severozápadních germánských populací, včetně Kimbrů, jejichž sídla byla kladena právě na klíčový poloostrov, jemuž dali i jméno.

Simon Grunau (16. stol.)

Von Narses aus Italien vertrieben, flüchteten die Goten nach Norden, und nach einem längeren Aufenthalt zu Göttingen in Westfalen rüsteten sie sich, in Dänemark einzufallen, dessen König um sie von seinem Reiche abzulenken, ihnen ein Recht auf die Insel Cimbria zusprach. Ein schwedischer Stamm, die Cimbri oder Scandianer, lebte hier in Frieden und fand sich stark genug, den Dänen den beanspruchten Zins zu verweigern. Doch zum Widerstande gegen die Goten fühlte er sich zu schwach und räumte freiwillig die Insel, welche die Goten sofort in Besitz nahmen und nach sich selbst Gotland, wie die Hauptstadt nach ihrem Fürsten Wisboo Wisby benannt. Die Cimbri zogen mit Weib und Kind bei 46.000 Seelen unter Anführung der beiden Brüder Bruteno und Vidowuto über das Meer und gelangten durch den Cronus (Pregel) und das Wasser Haillibo (das Frische Haff) an die Weichsel nach Ulmiganea oder Culmigeria, untewarfen sich hier das unerfahrene Urvolk und erbauten mehrere Burgen. Im Jahre 521 riefen die beiden Brüder die klügsten Männer zusammen und eröffneten ihnen als den Willen ihrer vaterländischen Götter, dass das Volk keinen anderen Gottheiten diene und opferte als ihnen. Sie wollten, dass Videwuto zum Könige gekoren werde, Bruteno aber solle neben ihm stehen als priesterlicher Oberherr, ihm solle als dem Vermittler mit den Göttern gleich diesen gehorcht werden, ohne seinen Willen dürfe niemand etwas Wichtiges unternehmen und das Land solle nach ihm den Namen Brutenia tragen. So geschah es. Vidowuto errichtete seine Königsburg in Noytto, Bruteno aber, der den Titel Crywo Cyrwaito annahm, liess für sich und seine Götter Patollo, Patrimpo, Perkuno eine Wohnung zu Rikoyto aufrichten. Dort schlug er mit seinen Unterpriestern, den Waidolotten, den Sitz auf. Im Jahre 523 hielten Witowudo und der Krywe Kirwaito Brutteno einen reichstag zu Honeda, auf welchem letzterer verschiedene göttliche Willensäusserungen verkündete.

„Vyhnáni z Itálie Narsem, přechali Gótové na sever. Po delším pobytu u Göttingen ve Vestfálsku se připravovali napadnout Dánsko. Dánský král, aby je odvrátil od vlastní říše, nabídl jim ostrov Cimbria. V klidu a míru zde žil jeden švédský kmen, Kimbrové či Skandinávci [*Cimbri oder Scandianer*]. Měli dost síly, aby od Dánů vybírali daně. V odporu proti Gótům se však cítili natolik slabí, že raději ostrov dobrovolně opustili. Vzápětí jej obsadili Gótové a podle nich získal nové jméno Gotland, jakož i hlavní město Wisby podle jejich vůdce [nazvali] jménem Wisboo. Kimbrové odtáhli přes moře se svými ženami a dětmi v počtu 46 000 duší pod vedením **dvou bratrů**, kteří se jmenovali **Bruteno a Videwuto**. Svého cíle dosáhli na území vymezeném řekou Cronus [něm. *Pregel*, rus. *Pregolja*], zátokou Haillibo [něm. *Frische Haff*, pol. *Zalew Wiślany*], Vislou a krajem *Ulmiganea* či *Culmigeria*. Zde si podrobili nevědomé původní obyvatelé a vystavěli mnohé hrady. Roku 521 svolali oba bratři nejmoudřejší muže a vyjevili jim záměr zavést jejich [tj. kimberské] bohy, aby místní lid už žádná jiná božstva neuctíval a neobětoval jim. Chtěli, aby se Videwuto stal králem a Bruteno aby vedle něj stál jako nejvyšší kněz, jemuž bude bratr naslouchat jako prostředníkovi s bohy, bez jehož vůle nemůže nikdo nic významného učinit a země by po něm měla nést jméno *Brutenia*. Tak se stalo. Videwuto si vystavěl královský hrad v Noytto, Bruteno, jenž přijal titul *Crywo Cyrwaito*, nechal pro sebe a své bohy jménem Patollo, Patrimpo, Perkuno zřídit sídlo u Rikoyto. Tam se usadil se svými podknězi, Waidolotty. Roku 523 svolali na místě zvaném *Honeda* sněm, kde oznámili poslední projev božské vůle.“

Mannhardt, Wilhelm: *Letto-Preussische Götterlehre (Latviešu-Prūšu mitoloģija)*.

Rīga: Latviešu literāriskā biedrība, 1936 (psáno v 80. letech 19. stol.), 192, 194–195,

český překlad Marta Eva Běťáková & Václav Blažek: *Encyklopedie baltské mytologie*. Praha: Libri 2012, 47–48.

Vandalové

Podle dvou hlavních pramenů k rané historii Langobardů, *Origo gentium Langobardorum* (§1) a *Historia Langobardorum* (§10) ze 7., resp. 8. století Langobardi měli vybojovat bitvu s Vandaly v jejich domovině zvané *Scadanan* či *Scadinavia*, tj. pravděpodobně ve Skandinavii. Langobardy vedli bratři *Ybor* a *Agio*, zatímco v čele Vandalů stáli náčelníci *Ambri* a *Assi* podle textu *Origo*. Vandalové se objevují už v ‘Římské historii’ od Cassia Dia. Jako první zmiňuje tzv. Vandalské hory, kde mělo pramenit Labe, tj. *Krkonoše*

„... Pytheas míní, že Gótové, plémě z Germánie, sídlí v nížině oceánu zvaného Metuonis, jehož prostor zahrnuje 6000 stadií. Odtamtud je den plavby člunem vzdálen ostrov Abalus. Tam se po jarních povodních naplavuje jantar, který představuje nečistotu v zamrzlém moři. Obyvatelé ho prodávají blízkým Teutonům za dřevo na topení.“

Plinii Secundi *Naturalis historia*, Vol. iiiii, Libri xxiii-xxxvii, editor D. Detlefsen. Berlin: Weidmann 1871, 204.

Pliny the Elder, *The Natural History*, Vol. VI, anglický překlad John Bostock & H.T. Riley. London: Bohn 1857, 399 [§37.11]

neboli německé *Riesengebirge*. Z toho vyplývá, že Vandalové patrně žili po nějaký čas nejspíše na sever od hor, jimž dali své jméno:

Cassius Dio: *Historiae Romanae* (150–235 po Kr.)

55.1. κἀντεῦθεν πρὸς τε τὴν Χερουσκίδα μετέστη, καὶ τὸν Οὐίσουργον διαβὰς ἤλασε μέχρι τοῦ Ἀλβίου, πάντα πορθῶν. ἐκεῖνον γάρ ῥεῖ δὲ ἐκ τῶν Οὐανδαλικῶν ὄρων, καὶ ἐς τὸν ὠκεανὸν τὸν προσάρκτιον πολλῶ μεγέθει ἐκδίδωσιν ἐπεχείρησε μὲν περαιωθῆναι, οὐκ ἠδυνήθη δέ, ἀλλὰ τρόπαια στήσας ἀνεχώρησε

55.1. „Odtud pokračoval {Drusus} zemí Cherusků a překročiv Vesperu, postupoval až k Labi, zatímco drancoval vše cestou. Labe pramení ve Vandalských horách a ústí jako mohutná řeka do Severního okeanu. Drusus se zavázal překročit tuto řeku, ale když v této snaze neuspěl, vztyčil trofeje a stáhl se.“

Cassius Dio Cocceianus, *Historiae Romanae / Roman History*, Vol. VI, edice a anglický překlad Earnest Cary, Herbert Baldwin Foster. London: Heinemann – Cambridge (Mass.): Harvard University, 1917/1955, 380–81.

Na počátku 3. stol. po Kr., kdy Cassius Dio psal svou *Římskou historii*, lokalizoval přítomnost Vandalů do Dácie na severovýchodní Balkán. V té době je vedli již noví náčelníci: Raos a Raptos:

72.12 ὅτι Ἀσιγγοί, ὧν Ῥαός τε καὶ Ῥάπτος ἡγοῦντο, ἤλθον μὲν ἐς τὴν Δακίαν οἰκῆσαι ἐλπίδι τοῦ καὶ χρήματα καὶ χώραν ἐπὶ συμμαχίᾳ λήψεσθαι, μὴ τυχόντες δὲ αὐτῶν παρακατέθεντο τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας τῷ Κλήμεντι ὡς καὶ τὴν τῶν Κοστούβωκων χώραν τοῖς ὅπλοις κτησόμενοι, νικήσαντες δὲ ἐκείνους καὶ τὴν Δακίαν

72.12 „Hasdingové vedeni svými náčelníky jménem Raos a Raptos přišli do Dakie s úplným hospodářstvím, doufajíce zabezpečit jak majetek, tak zemi jako protislužbu jejich spojencům. Ale když jejich plán selhal, zanechali své ženy a děti pod ochranou Klementa, dokud nedobyli zemi Kostoboků svými zbraněmi; poté, co si podrobili onen lid, pokračovali v plenění Dakie neméně než dříve.“

Cassius Dio Cocceianus, *Historiae Romanae / Roman History*, Vol. IX, edice a anglický překlad Earnest Cary, Herbert Baldwin Foster. Cambridge (Mass.): Harvard University – London: Heinemann 1927/1969, 14–15.

Herulové

Kolem r. 500 středoevropští Herulové žijí v ohnisku mocenských zájmů Langobardů a Gepidů. Po střídavých úspěších zasazují r. 512 Langobardi Herulům drtivý úder: padl i jejich král Rodulf. Herulové se obracejí na východořímského císaře Anastasia a část se jich usadila na území impéria, konkrétně tzv. Pannonie II (jižně od Sirmia, dnes Sremska Mitrovica), za císařů Iustina a Iustiniana I. v provincii Dacia ripensis a později v okolí města Singidunum (dnes Bělehrad). Jiná část Herulů směřuje do Itálie, kde Herulové získali za Odoakra i Theodericha významné pozice. A jedna část Herulů se překvapivě vydává na sever, jak zaznamenal Prokopios z Kaisareie.

Prokopios z Kaisareie: *De bellis* 6.15 (dokončeno roku 545)

Ἦνικα Ἑρουλοὶ Λαγγοβαρδῶν ἡσσηθέντες τῇμάχῃ ἐξ ἡθῶν τῶν πατρίων ἀνέστησαν, οἱ μὲναυτῶν, ὥσπερ μοι ἐμπροσθεν δεδιήγεται, ὤκησαντοὲς τὰ ἐν Ἰλλυριοῖς χωρία, οἱ δὲ δὴ ἄλλοι Ἰστρον ποταμὸν διαβαίνειν οὐδαμῇ ἔγνωσαν, ἀλλ' ἐς αὐτὰς που τὰς ἐσχατίας τῆς οἰκουμένης ἰδρύσαντο: οὗτοι γοῦν πολλῶν ἐκ τοῦ βασιλείουαἱματος ἡγουμένων σφίσιν ἡμειψαν μὲν τὰ Σκλαβηνῶν ἔθνη ἐφεξῆς ἅπαντα, ἔρημον δὲ χώραν διαβάσαντες ἐνθένδε πολλὴν ἐς τοὺς Οὐάρνουςκαλουμένους ἐχώρησαν. μεθ' οὗς δὴ καὶ Δανῶντὰ ἔθνη παρέδραμον οὐ βιαζομένων σφᾶς τῶντῇδε βαρβάρων. ἐνθένδε τε ἐς ὠκεανὸν ἀφικόμενοι ἐναυτίλουντο, Θούλῃ τε προσχόντες τῇνῆσφ αὐτοῦ ἔμειναν. Ἔστι δὲ ἡ Θούλη μεγίστη ἐς ἄγαν. Βρεττανίας γάρ αὐτὴν πλέον ἢ δεκαπλασίαν ζυμβαίνει εἶναι. κεῖται δὲ αὐτῆς πολλῶ ἀποθενπρὸς βορρᾶν ἀνεμον. ἐν ταύτῃ τῇ νήσῳ γῆμὲν ἔρημος ἐκ τοῦ ἐπὶ πλείστον τυγχάνει οὕσα, ἐν χώρᾳ δὲ τῇ οἰκουμένῃ ἔθνη τριακαίδεκαπολυανθρωπότατα ἰδρυνται: βασιλεῖς τέ εἰσικατὰ ἔθνος ἕκαστον. ἐνταῦθα γίνεται τι ἀνά[ρ. πᾶν ἔτος θαυμάσιον οἶον. ὁ γὰρ ἥλιος ἀμφιθερινὰς μὲν τροπὰς μάλιστα ἐς ἡμέρας τεσσαράκονταοὐδαμῇ δύνει, ἀλλὰ διηλεκῶς πάντα τοῦτοντὸν χρόνον ὑπὲρ γῆς φαίνεται. μηνὶ δὲ οὐχῆσον ἢ ἐξ ὕστερον ἀμφὶ τὰς χειμερινὰς ποντροπὰς ἥλιος μὲν ἐς ἡμέρας τεσσαράκοντα τῆςνῆσου ταύτης οὐδαμῇ φαίνεται, νύξ δὲ αὐτῆςἀπέραντος κατακέχυται.

„Když byli Herulové poraženi v boji s Langobardy, odešli z otcovského území, jak jsem vyprávěl výše, jedni z nich se usadili na území Illyrů, ostatní však nechtěli jít přes řeku Ister, ale hleděli se usadit v nejvzdálenějších místech obydleného světa. Měli mnoho vůdců z královské krve, prošli postupně všemi slovanskými kmeny, potom překonali velké pusté území a dorazili k takzvaným Varnům. Potom procházeli územím Dánů, aniž jim tamější barbaři ubližovali. Potom přišli k oceánu, nastoupili do lodí, zamířili k ostrovu Thule a zůstali tam. Thule je docela velký ostrov, neboť je víc než desetkrát větší než Británie, od níž leží mnohem dále k severu. Na tomto ostrově většina půdy leží ladem a v obydlené části sídlí 13 kmenů o hojném počtu obyvatelstva a každý z nich má krále. Každého roku se tam odehrává něco podivuhodného. Za letního slunovratu téměř po dobu 40 dní slunce nikdy nezapadá,

ale zůstává stále nad zemí po celé to údobí. Avšak ne méně než 7 týdnů potom za zimního slunovratu po dobu 40 dnů slunce nevychází vůbec na tomto ostrově, který zůstává ponořen v nekonečnou noc.“

Procopius: *History of the Wars*, Books V & VI, edice a anglický překlad H.B. Dewing. London: Heinemann – Cambridge (Mass.): Harvard University Press 1919, 414–17.

Prokopios z Kaisareie: *Válka s Góty*; český překlad Pavel Beneš. Praha: Odeon 1985, 131–32 (II, 15 = *Bellis* VI, 15).

Langobardi

Podle vlastní tradice Langobardi opouštějí pravděpodobně kolem r. 100 př. Kr. svou pravlast na jihu Švédska pod jménem Vinnilové. Premisťují se na jižní břehy Baltského moře, kde se spojují s částmi dalších kmenů. Odtud patrně pramení jejich pozdější zařazení mezi Suéby, které zaznamenal Tacitus, jak vyplývá z toho, že bezprostředně po pasážích věnovaných Suebům pokračuje jeho text o Langobardech [§40]: „Naopak slávou Langobardů malý jejich počet: národy velmi mnohými a mocnými jsouce obklopeni, nezabezpečují se poslušenstvím, nýbrž bojem a smělostí“¹⁸; podobně též Ptolemaios ve své *Geographice* [II, 11.9]. Od 1. stol. př. Kr. je možno Langobardy identifikovat archeologicky v Bardengau na dolním Labi. Poté, když je r. 5 po Kr. Tiberius zatlačil na východní břeh Labe, dostali se krátce do sféry moci Marobudových Markomannů. Ale už r. 17 přecházejí k Cheruskům (Tacitus, *Annali* 2.45, 11.17). Společně s Ubii vypravili v letech 166–167 oddíl o 6000 mužích do Horní Pannonie (Cassius Dio 71.3.1a). Větší část kmene se do Podunají stěhuje až během 4. stol., popř. dokonce po r. 400 (*Origo gentium Langobardorum* 2; *Historia Langobardorum* 1.13).

Origo gentium Langobardorum (c. 650)

In nomine domini incipit origo gentis Langobardorum:

(1) *Est insula qui dicitur Scadanán, quod interpretatur excidia, in partibus aquilonis, ubi multae gentes habitant; inter quos erat gens parva quae Winnilis vocabatur. Et erat cum eis mulier nomine Gambara, habebatque duos filios, nomen uni Ybor et nomen alteri Agio; ipsi cum matre sua nomine Gambara principatum tenebant super Winniles. Moverunt se ergo duces Wandalorum, id est Ambri et Assi, cum exercitu suo, et dicebant ad Winniles: „Aut solvite nobis tributa, aut praeparate vos ad pugnam et pugnate nobiscum“. Tunc responderunt Ybor et Agio cum matre sua Gambara: „Melius est nobis pugnam praeparare, quam Wandalis tributa persolvere“. Tunc Ambri et Assi, hoc est duces Wandalorum, rogaverunt Godan, ut daret eis super Winniles victoriam. Respondit Godan dicens: „Quos sol surgente antea videro, ipsis dabo victoriam“. Eo tempore Gambara cum duobus filiis suis, id est Ybor et Agio, qui principes erant super Winniles, rogaverunt Fream, uxorem Godam, ut ad Winniles esset propitia. Tunc Fream dedit consilium, ut sol surgente venirent Winniles et mulieres eorum crines solutae circa faciem in similitudinem barbae et cum viris suis venirent. Tunc luciscente sol dum surgeret, giravit Fream, uxor Godan, lectum ubi recumbebat vir eius, et fecit faciem eius contra orientem, et excitavit eum. Et ille aspiciens vidit Winniles et mulieres ipsorum habentes crines solutas circa faciem; et ait: „Qui sunt isti longibarbae?“ Et dixit Fream ad Godan: „Sicut disti nomen, da illis et victoriam“. Et dedit eis victoriam, ut ubi visum esset vindicarent se et victoriam haberent. Ab illo tempore Winnilis Langobardi vocati sunt.*

„Ve jménu Pána začíná [zde pojednání] o původu národa Langobardů:

(1) Existuje ostrov v severních krajích, kde žije mnoho kmenů, který se nazývá *Scadanán*, což prý znamená 'zničení'. Mezi nimi byl malý kmen zvaný Winnili. A byla s nimi jedna žena jménem Gambara, a ta měla dva syny. Ybor bylo jméno jednoho, Agio druhého. Oni sami se svou matkou Gambarou drželi vládu nad Winnily. Stalo se, že vůdcové Wandalů, Ambri a Assi, přitáhli se svým vojskem a řekli Winnilům: 'Buď nám zaplatíte tribut nebo se připravte na bitvu a boj s námi.' Poté odpověděl Ybor a Agio s jejich matkou Gambarou: 'Je pro nás lépe chystat se na bitvu než platit tribut.' Na to Ambri a Assi, vůdcové Wandalů, se otázali Wodana, zda jim dá vítězství nad Winnily. Wodan odpověděl: 'Koho já prvního uvidím za úsvitu, tomu dám vítězství.' Tehdy Gambara se svými dvěma syny zapřísahala Freu, choť Wodanovu, aby stála při Winnilech. Fream jim dala radu, aby za svítání Winnilové přišli a aby přišly se svými manžely i jejich ženy s vlasy rozpuštěnými kolem tváří jako vousy. Když začalo svítat, zatímco slunce stoupalo po obloze, obrátila Fream postel, v níž ležel její choť, položila jeho tvář k východu a probudila ho. A on, rozhlížeje se, uviděl Winnily a jejich ženy s vlasy rozpuštěnými kolem tváří. Tehdy se zeptal: 'Kdo jsou ti dlouhovousí?' A Fream Wodanovi odpověděla: 'Když jsi jim dal jméno, dej jim také vítězství.' A on jim dal vítězství tak, aby se podle jeho rady ubránili a získali vítězství. Od té doby se Winnilové nazývali Langobardy, tj. 'dlouhovousými'.

18 ... contra Langobardos paucitas nobilitat: plurimis ac valentissimis nationibus cincti non per obsequium, sed proeliis et periclitando tuti sunt.

(2) *Et moverunt se exinde Langobardi, et venerunt in Golaidam, et postea possiderunt Aldonus Anthaib et Ainaib seu et Burgundaib; et dicitur, quia fecerunt sibi regem nomine Agilmund, filium Agioni, ex genere Gugingus. Et post ipsum regnavit Laiamicho ex genere Gugingus. Et post ipsum regnavit Lethuc, et dicitur, quia regnasset annos plus minus quadraginta. Et post ipsum regnavit Aldihoc, filius Lethuc. Et post ipsum regnavit Godehoc.*

(3) *Illo tempore exivit rex Audoachari de Ravenna cum exercitu Alanorum, et venit in Rugilanda et in pugnavit Rugos, et occidit Theuvane regem Rugorum, secumque multos captivos duxit in Italiam. Tunc exierunt Langobardi de suis regionibus, et habitaverunt in Rugilanda annos aliquantos.*

(4) *Post eum regnavit Claffo, filius Godehoc. Et post ipsum regnavit Tato, filius Claffoni. Sederunt Langobardi in campis feld annos tres. Pugnavit Tato cum Rodolfo rege Herulorum, et occidit eum, tulit vando ipsius et capsidem. Post eum Heruli regnum non habuerunt. Et occidit Wacho, filius Unichis, Tatonem regem barbanem suum cum Zuchilone. Et pugnavit Wacho, et pugnavit Ildichis, filius Tatoni, et fugit Ildichis ad Gippidos, ubi mortuus est. Iniuria vindicanda Gippidi Scandalum commiserunt cum Langobardis. Eo tempore inclinavit Wacho suavos sub regno Langobardorum. Wacho habuit uxores tres: Raicundam, filia Fisud regis Turingorum; et postea accepit uxorem Austrigusa, filiam Gippidorum; et habuit Wacho de Austrigusa filias duas, nomen unae Wisigarda, quam tradidit in matrimonium Theudiperti regis francorum; et nomen secundae Walderada, quam habuit uxorem Scusuald rex francorum, quam odio habens, tradidit eam Garipald in uxorem. Filia regis Herulorum tertiam uxorem habuit nomen Silinga; de ipsa habuit filium nomine Waltari. Mortuus est Wacho, et regnavit filius ipsius Waltari annos septem; Farigaidus: isti omnes Lethinges fuerunt.*

(5) *Et post Waltari regnavit Auduin; ipse adduxit Langobardos in Pannonia. Et regnavit Albuin, filius ipsius, post eum, cui mater est Rodelenda. Eo tempore pugnavit Albuin cum rege Gippidorum nomine Cunimund, et mortuus est Cunimund in ipsa pugna, et debellati sunt Gippidis. Tulit Albuin uxore Rosemunda, filia Cunimundi, quae praedaverat, quia iam mortua fuerat uxor ipsius Flutsuinda, quae fuit filia Flothario regis Francorum; de qua habuit filia nomine Albsuinda. Et habitaverunt Langobardi in Pannonia annis quadraginta duo. Ipse Albuin adduxit Langobardos in Italia, invitatos a Narsete scribarum; et movit Albuin rex Langobardorum de Pannonia mense aprilis a pascha indictione prima. Secunda vero indictione coeperunt praedare in Italia. Tertia autem indictione factus est dominus Italiae. Regnavit Albuin in Italia annos tres, et occisus est in Verona in palatio ab Hilmichis et Rosemunda uxore sua per consilium Peritheo. Voluit regnare Hilmichis, et non potuit, quia volebant eum Langobardi occidere. Tunc mandavit Rosemunda ad Longinum praefectum, ut eam reciperet Ravenna. Mox ut audivit Longinus, gavisus est, misit navem angarialem, et tulerunt Rosemunda et Hilmichis et Albsuindam, filia Albuin regis, et omnes thesauros Langobardorum secum duxerunt in Ravenna. Tunc ortare*

(2) Odtamtud se Langobardi přesunuli do Golaidy a poté ovládli území Anthaib, Bainaib a též Burgundaib. A vypráví se, že učinili sobě krále jménem Agimuld, syna Agionova, z rodu Gugingus. A po něm vládl Lethuc a přýpanoval 40 let. A po něm Aldihoc, syn Lethukův a pak Godehoc.

(3) V tom čase král Audochari odešel z Ravenny s vojskem Alanů a přišel do země Rugiů, zabil Theuvana, krále Rugiů a odvedl mnoho zajatců do Itálie. Tehdy Langobardi opustili svá vlastní území a usadili se na několik let v Rugilandu (486–487).

(4) Claffo, syn Godehokův, vládl po něm. A poté nastoupil Tato, syn Claffův. Langobardi se na tři roky usadili na pláních Feldu. Tato bojoval s Rodolfem, králem Herulů, zabil ho a ukořistil jeho korouhev a helmu. Pak již Herulové neměli královského úřadu. Wacho, syn Unichisův, zabil krále Tata, svého strýce z otcovy strany, spolu se Zuchilem. A pak se Wacho, syn Unichise, pustil do boje, a bojoval i Ildichis, syn Tatův. Ildichis uprchl ke Geppidům, kde zemřel. Aby pomstili jeho křivdu, Gepidové vyhlásili válku Langobardům. V té době Wacho podrobil pod vládu Langobardů Sueby. Wacho měl tři ženy: Raikundu, dceru Fisunda, krále Durynků. Po ní si vzal za ženu Austrigusu, dceru Geppidů. Od Austrigusy měl dvě dcery. Jméno jedné bylo Wisigarda, tu provdal za Theudiperta, krále Franků. Jméno druhé bylo Walderada, tu provdal za Scusualda, krále Franků. Když upadla v nemilost, provdal ji za Garipaldiho. Jako třetí ženu měl dceru krále Herulů, jménem Silinga. Od ní měl syna jménem Waltari. Když Wacho zemřel, jeho syn Waltari vládl 7 let bez potomstva. Oni všichni byli Lethingové.

(5) Po Waltarim vládl Auduin. On přivedl Langobardy do Pannonie. A tam po něm vládl Albuin, jeho syn, jehož matka byla Rodelenda. V této době Albuin bojoval s králem Geppidů jménem Cunimund, a Cunimund padl v oné bitvě a Geppidové byli podrobeni. Albuin si za ženu vzal Cunimundovu dceru Rosemund, kterou zajal jako kořist, neboť jeho žena Flutsuinda, dcera franského krále Flothara, už zemřela. Od ní měl dceru Albsuindu. Langobardi sídlili v Pannonii 42 let. Tento Albuin vedl Langobardy do Itálie. Pozváni byli Narsesem, tajemníkem (císaře). Albuin, král Langobardů, se přesunul z Pannonie v dubnu po Velikonocích v prvním roce indictia (patnáctiletého cyklu). Ve druhém roce indictia začal plenit Itálii a ve třetím roce se stal pánem Itálie. Albuin vládl Itálii tři roky, když byl zavražděn v paláci ve Veroně jeho ženou Rosemund a Hilchimisem na radu Peritheo. Hilmichis si přál stát se králem, ale nemohl, neboť Langobardi ho chtěli zabít. Tehdy Rosemund napsala prefektovi Longinovi, aby ji vyzvedl v Ravenně. Když se to Longinus dověděl, zaradoval se, vyslal loď veřejné služby a přivezl Rosemund, Hilmichise a Albsuindu, dceru krále Albuina, a dopravil všechny poklady Langobardů i s nimi do Ravenny. Poté začal přesvědčo-

coepit Longinus praefectus Rosemunda, ut occideret Hilmichis et esset uxor Longini. Audito consilium ipsius, temperavit venenum, et post valneum dedit ei in caldo bibere. Cumque bibisset Hilmichis, intellexit, quod malignum bibisset; praecepit, ut ipsa Rosemunda biberet invita; et mortui sunt ambo. Tunc Longinus praefectus tulit thesauros Langobardorum, et Albsuinda, filia Albuin regis, iussit ponere in navem et transmisit eam Constantinopolim ad imperatorem.

(6) *Reliqui Langobardi levaverunt sibi regem nomine Cleph de Beleos, et regnavit Cleph annos duos, et mortuus est. Et iudicaverunt duces Langobardorum annos duodecim; posthaec levaverunt sibi regem nomine Autarine, filio Claffoni; et accepit autari uxorem Theudelenda, filia Garipald et Walderade de Baiuaria. Et venit cum Theudelenda frater ipsius nomine Gundoad, et ordinavit eum autari rex ducem in civitatem Astense. Et regnavit Autari annos septem. Et exivit Acquo dux Turingus de Thaurinis, et iunxit se Theudelendae reginae, et factus est rex Langobardorum; et occidit duces revelles suos, Zangrolf de Verona, Mimulf de insula sancti iuliani et Gaidulf de Bergamum, et alios qui revelles fuerunt; et genuit Acquo de Theodelenda filiam nomine Gunperga. Et regnavit Acquo annos VI. Et post ipso regnavit Aroal annos duodecim. Et post ipso regnavit Rothari ex genere Arodus, et rupit civitatem vel castra romanorum quae fuerunt circa litora apriso lune usque in terra Francorum quam ubitergium ad partem orienti, et pugnavit circa fluvium Scultenna, et ceciderunt a parte romanorum octo milia numerus.*

(7) *Et regnavit Rothari annos decem et septem. Et post ipsum regnavit Aripert annos novem. Et post ipsum regnavit Grimoald. Eo tempore exivit Constantinus imperator de Constantinopolim, et venit in partes Campaniae, et regressus est in Sicilia, et occisus est a suis. Et regnavit Grimoald annos novem; et post regnavit Berthari.*

vat Rosemund, aby odstranila Hilmichise a stala se Longinovou ženou. Naslouchajíce této radě, namíchala jed a po koupeli jej dala Hilmichisovi vypít v poháru. Ale když se Hilmichis napil, poznal, že vypil něco zhoubného. Nařídil Rosemund přes její odpor, aby se také napila. Oba zemřeli. Prefekt Longinus vzal poklad Langobardů a přikázal Albsuindě, dceři krále Albuina, aby vstoupila na loď, a vyslal je do Konstatinopole k císaři.

(6) Zbytek Langobardů si zvolil krále jménem Cleph z rodu Beleů. Cleph vládl dva roky a zemřel. A vévodové Langobardů po 12 let řídili věci veřejné a poté si zvolili krále jménem Autari, syna Clepha. Autari si vzal za ženu Theudelendu, dceru Garipalda a Walderady z Bavorska. S Theudelendou přišel její bratr Gundoad a král Autari ho jmenoval vévodou města Asta. Autari vládl 7 let. Acquo, turínský vévoda, opustil Turín a spojil se s královnou Theudelendou a stal se králem Langobardů. Pobil vzbouřené vévody Zangrolfa z Verony, Mimulfa z Ostrova svatého Juliána, Gaidulfa z Bergama a další vzbouřence. Acquo počal s Theudelendou dceru jménem Gunperga. Acquo vládl 6 let, Aroal po něm 12 let. Poté vládl Rothari z rodu Arodus. On zničil město a opevnění Římanů, které obklopovalo pobřeží od sousedství Luny až po zemi Franků a na východě až po Ubitergum (Oderzo). Bojoval u řeky Scultenna, kde bylo na straně Římanů 8 000 padlých.

(7) Rothari vládl 17 let, Aripert po něm 9 let. A po něm Grimoald. V té době císař Konstantin opustil Konstantinopol a navštívil území Kampánie. Když se vrátil na Sicílii, byl zavražděn vlastními lidmi. Grimoald vládl 9 let, po něm panoval Berthari.“

Origo gentis Langobardorum, editor Georg Waitz.

In: *Scriptores rerum Langobardicarum et Italicarum saec. VI–IX, Monumenta Germaniae Historica*: vol. 1.

Hannover: Impensis Bibliopolii Hahniani 1878, 1–6.

History of the Langobards, by Paul the Deacon, with *Explanatory and Critical Notes, a Biography of the Author, and an Account of the Sources of the History* {včetně *Origo*}, anglický překlad William Dudley Foulke.

Philadelphia: The Department of History. University of Pennsylvania 1907, 327–331.

Paulus Diaconus (c. 720–799): *Historia Langobardorum*

10. *Winili igitur, qui et Langobardi, commisso cum Wandalis proelio, acriter, utpote pro libertatis gloria, decertantes, victoriam capiunt. Qui magnam postmodum famis penuriam in eadem Scoringa provincia perpessi, valde animo consternati sunt.*

10. „Vinnilové tudíž, kdož jsou též Langobardy, spojili se do bitvy proti Vandalům, bojovali nelitostně, neboť to bylo pro slávu svobody, a dobyli vítězství. Poté, když v téže provincii Scoringa trpěli hladem, jejich duše byly naplněny hrůzou.“

11. *De qua egredientes, dum in Mauringam transire disponent, Assipitti eorum iter impediunt, denegantes eis omnimodis per suos terminos transitum. Porro Langobardi cum magnas hostium copias cernerent neque cum eis ob paucitatem exercitus congredi auderent, dumque quid agere deberent decernerent, tandem necessitas consilium repperit. Simulant, se in castris suis habere cynocephalos, id est canini capitis homines. Divulgant apud hostes, hos pertinaciter bella gerere, humanum sanguinem bibere et, si hostem adsequi non possint, proprium potare cruorem. Utque huic adsertioni fidem facerent, ampliant tentoria plurimosque in castris ignes accendunt. His hostes auditis visisque creduli effecti, bellum quod minabantur iam temptare non audent.*

11. „Opouštějce toto místo, zatímco se šikovali k postupu do Mauringy, Assipiti [= *Usipites* u Tacita] zablokovali jejich trasu, odmítajíce jim jakýkoliv způsob průchodu jejich územím. Langobardi mimoto, když spatřili obrovské síly jejich nepřátel, neodvažovali se zaútočit vzhledem ke slabosti vlastní armády. Zatímco se rozhodovali, co by

měli dělat, z nouze se zrodil plán. Začali předstírat, že mají ve svém táboře psohlavce (*Cynocephali*), tj. muže se psími hlavami. Mezi nepřáteli rozšířili fámu, že tito muži vedou válku zarputile, pijí lidskou krev a nabírají se na rohy, když nemohou dosáhnout na nepřítele. Aby dodali důvěry tomuto tvrzení, Langobardi rozšířili své stany a zapálili ve svých táborech mnoho ohňů. Důvěřiví nepřátelé, když vyslechli a uviděli tyto věci, neodvážili se je dále ohrožovat válkou.“

.....

13. *Igitur Langobardi tandem in Mauringam pervenientes, ut bellatorum possint ampliare numerum, plures a servili iugo ereptos ad libertatis statum perducunt. Utque rata eorum haberi possit ingenuitas, sanciant more solito per sagittam, inmurmurantes nihilominus ob rei firmitatem quaedam patria verba. Egressi itaque Langobardi de Mauringa, applicuerunt in Golandam, ubi aliquanto tempore commorati, dicuntur post haec Anthab et Banthaib, pari modo et Vurgundaib, per annos aliquot possedissee; quae nos arbitrari possumus esse vocabula pagorum seu quorumcumque locorum.*

13. „Proto Langobardi, přicházejíce naposledy do Mauringy, udělili svobodu mnoha z těch, kteří byli ujařmeni, aby vzrostl počet jejich bojovníků. Že svoboda osvobozených je platná, potvrdili zvykovým způsobem prostřednictvím šípu, který vyjadřoval konkrétní slova jejich země stvrzující tento fakt. Poté Langobardi šli z Mauringy dále, až přišli do Golandy, kde setrvali po nějaký čas. Říká se, že později ovládli na několik let Anthaib a Banthaib, a podobně i Vurgundaib, o kterých předpokládáme, že jde o názvy krajů nebo míst.“

14. *Mortuis interea Ibor et Agione ducibus, qui Langobardos a Scandinavia eduxerant et usque ad haec tempora rexerant, nolentes iam ultra Langobardi esse sub ducibus, regem sibi ad ceterarum instar gentium statuerunt. Regnavit igitur super eos primus Agelmund, filius Agionis, ex prosapia ducens originem Gungingorum, quae apud eos generosior habebatur. Hic, sicut a maioribus traditur, tribus et triginta annis Langobardorum tenuit regnum.*

14. „Mezitím náčelníci **Ibor a Aio**, kteří vedli Langobardy již ze Skandinávie a stáli v jejich čele až to této doby, zemřeli. Langobardi byli nyní již neochotni zůstat (pod vedením) pouhých náčelníků a rozhodli se mít krále jako ostatní pleмена. Z toho důvodu Agelmund, syn Aiův, jako první vládl nad nimi. Svůj rodokmen našel v rodu *Gungingi*, který byl mezi nimi pokládán za mimořádně urozený. Držel vládu nad Langobardy, jak naši předkové zaznamenali, po 30 let.“

Pauli *historia Langobardorum* edentibus L. Bethmann et G. Waitz.

In: *Scriptores rerum Langobardicarum et Italicarum* saec. VI–IX, *Monumenta Germaniae Historica*: vol. 1.

Hannover: Impensis Bibliopolii Hahniani 1878, 12–187.

Paul the Deacon: *History of the Langobards*, anglický překlad William Dudley Foulke.

Philadelphia: University of Pennsylvania 1907, 21–26.

Paulus Diaconus: *Dějiny Langobardů*, český překlad Magda Králová. Praha: Argo 2020, 45–48.

Sasové

Podle vlastní tradice zaznamenané kronikářem Widukindem Sasové hledali svůj původ na severu, mezi Dány či Normany. Na svá historická území měli připlout na člunu podél pobřeží Severního moře. Skandinávská složka v jejich etnogenezi může být patrně spojována s Juty (*Iutes*), kteří se též účastnili záboru Británie spolu s Angly (*Angles*) a Sasy (*Saxones*) (viz Beda Venerabilis I, 15).

Widukindus Corbeius (c. 925 – po 973): *Rerum Gestarum Saxonicarum*

1.2. *De origine gentis Saxonice.*

Et primum quidem de origine statuque gentis pauca expediam, solam pene famam sequens in hac parte, nimia vetustate omnem fere certitudinem obscurante. Nam super hac re varia opinio est, aliis arbitrantibus de Danis Northmannisque originem duxisse Saxones, aliis autem aestimantibus, ut ipse adolescentulus audivi quendam predicanterem, de Graecis, quia ipsi dicerent Saxones reliquias fuisse Macedonici exercitus, qui secutus Magnum Alexandrum in matura morte ipsius per totum orbem sit dispersus. Caeterum gentem antiquam et nobilem fuisse non ambigitur; de quibus et in contione Agrippae ad Iudaeos in Iosepho oratio contextitur et Lucani poetae sententia probatur.

1.2. „O původu saského kmene

Nejprve vyložím něco málo o původu a postavení (saského) kmene. Budu se držet téměř výhradně pověstí, (neboť) jakoukoliv jistotu zastírá přílišná starobylost. O této záležitosti totiž panují různá mínění: jedni soudí, že Sasové mají původ u Dánů a Normanů, jiní si však myslí, a já jsem to v mládí také od kohosi slyšel, že pocházejí z Řeků, jedni, protože sami Řekové tvrdí, že Sasové jsou (potomky) zbytků makedonského vojska, které se po předčasně smrti Alexandra Makedonského rozprchlo po světě. Nicméně není pochyb o tom, že se jedná o kmen starobylý a vznešený, což se praví i v Agrippově řeči k Židům ve ‘Válce židovské’ Josepha Flavia a potvrzuje to ve svém díle i Lucanus.“

1.3. *Quod navibus advecti sint in locum Hathalaun.*

Pro certo autem novimus Saxones his regionibus navibus advectos et loco primum applicuisse qui usque hodie nuncupatur Hadolaun.

1.3. „Jak (saský kmen) přijel **na lodích** na území Hadeln

S jistotou víme, že Sasové připluli do těchto oblastí na lodích a přistáli na místě, které se dodnes nazývá Hadeln.“

1.4. *Quod graviter adventum eorum Thuringi ferant.*

Incolis vero adventum eorum graviter ferentibus, qui Thuringi traduntur fuisse, arma contra eos movent; Saxonibus vero acriter resistentibus portum obtinent.

1.4. „Jak Durynkové těžce nesli jejich příchod

Jelikož místní obyvatelé, prý se jednalo o Durynky, těžce nesli jejich příchod, pozvedli proti nim zbraně. Sasové se ovšem tvrdě bránili a obsadili přístav. ...“

Widukindi *rerum gestarum saxonicarum libri tres*, editio tertia, edice Georg Waitz.

Hannover: Impensis Bibliopolii Hahniani 1882, 3.

Die Sachsengeschichte des Widukind von Corvei – Monumenta Germaniae Historica, Bd. 60,

Hrsg. von Paul Hirsch und Hans E. Lohmann. Hannover: Hahnsche Buchhandlung 1935 (5. Auflage), 4–6.

Widukind of Corvey: *Deeds of the Saxons*, anglický překlad Bernard S. Bachrach and David S. Bachrach.

Washington: The Catholic University of America Press 2014, 5–7.

Widukind z Corvey: *Dějiny Sasů*, český překlad Jakub Izdný a Kateřina Spurná. Praha: Argo 2016, 32–33.

Anglosasové

Jsou k dispozici dvě rané verze popisu záboru Británie ze strany germánských kmenů. Obě verze souhlasí v primárním motivu, kterým je pozvání ozbrojených sil z kontinentu britským králem Vortigernem na pomoc proti severním kmenům, konkrétně Piktům a Skotům. K tomu přistupuje ještě jeden mytologický motiv: příjezd na třech člunech. Gildas (6. stol.) psal pouze o Sasech. Beda (8. stol.) rozeznával tři příchozí kmeny: Sasy, Angly a Juty, a přidal informaci o jejich dvou náčelnících, bratrech jménem Hengist a Horsa.

Gildas (504?–570): *De Excidio et Conquestu Brittonum*

23. *tum omnes consiliarii una cum superbo tyranno caecantur, adinuenientes tale praesidium, immo excidium patriae ut ferocissimi illi nefandi nominis saxones deo hominibusque inuisi, quasi in caulas lupi, in insulam ad retundendas aquilones gentes intromitterentur. quo utique nihil ei usquam perniciosius nihilque amarius factum est. o altissimam sensus calignem! o desperabilem crudamque mentis hebetudinem! quos propensius morte, cum abessent, tremebant, sponte, ut ita dicam, sub unius tecti culmini inuitabant: 'stulti principes', ut dictum est, 'taneos dantes pharaoni consilium insipiens'. tum erumpens grex catulorum de cubili laeanae barbarae, **tribus**, ut lingua eius exprimitur, **cyulis**, **nostra longis nauibus**, secundis uelis omine auguriisque, quibus uaticinabatur, certo apud eum praesagio, quod ter centum annis patriam, cui proras librabat, insideret, centum uero quinquaginta, hoc est dimidio temporis, saepius uastaret, euectus, primum in orientali parte insulae iubente infausto tyranno terribiles infixit ungues, quasi pro patria pugnaturus sed eam certius impugnaturus. cui supradicta genetrix, comperiens primo agmini fuisse prosperatum, item mitit satellitum canumque prolixiorum catastam, quae ratibus aduecta adunatur cum manipularibus spuriis. inde germen iniquitatis, radix amritudinis, uirulenta plantatio nostris condigna meritis, in nostro cespite, ferocibus palmitibus pampinisque pullulat. igitur intromissi in insulam barbari, ueluti militibus et magna, ut mentiebantur, discrimina pro bonis hospitibus subituris, impetrant sibi annonae dari: quae multo tempore impertitae clausurunt, ut dicitur, canis faucem. item queruntur non affluenter sibi epimenia contribui, occasiones de industria colorantes, et ni profusior eis munificentia cumlaretur, testantur se cuncta insulae rupto foedere depopulatos. nec mora, minas effectibus prosequuntur.*

<<https://ufdcimages.uflib.ufl.edu/UF/00/09/82/40/00003/chronicaminorasa13momm.pdf>>

<<http://www.kmatthews.org.uk/history/gildas/gildas5.html>>

Gildas Sapiensis, *De excidio et conquestu britanniae ac flebili castigatione in reges principes et sacerdotes*.

In: *Chronica minora*, saec. iv. v. vi. vii, edidit Theodorus Mommsen

(*Monumenta Germaniae Historica*, volumen iii). Berlin: Weidmann 1898, 38–39.

23. „Poté všichni ti poradci spolu s oním pyšným tyranem {Guthrigernem (Vortigernem), králem Britů}, byli natolik slepí, že zpečetili svůj neblahý osud tím, že na ochranu vlastní země pozvali divoké a bezbožné Sasy jako vlky do ovčí ohrady, plémě nenávislné k bohu i lidem, aby odrazili útoky severních kmenů. Nic nebylo tak zhoubné pro naši zemi, nic nebylo kdy tak nešťastné. Jaká očividná temnota musela zahalit jejich mysli – temnota hrozná a krutá! Ti samotní lidé, kterých se za jejich nepřítomnosti děsili více než smrti, byli přizváni, aby s nimi sdíleli, jak se říká, týž krov. Hloupá jsou knížata z Tanidy, jak se říká, dávající faraonovi nemoudré rady. Nespočet mladých připlulo z doupěte této barbarské lvice, ve **třech kyulech**, jak jim říkají, tj. ve **třech válečných člunech**, s plachtami poháněnými větrem a s příznivými znameními a věštby. Jak bylo předpovězeno jistým jasnovidcem mezi nimi, měli by okupovat zemi, kam dopluli, 300 let, a polovinu z toho času, 150 let, ji budou plenit a drancovat. Poprvé se vylodili na východní straně ostrova, na pozvání nešťastného krále, a tam zařali své ostré drápy, zdánlivě,

aby bojovali ve prospěch ostrova, ale běda, ve skutečnosti proti němu. Jejich mateřská země, shledávajíc první vrh úspěšným, vyslala početnější výpravu vlčích potomků, kteří se přepravili, aby se spojili se svými kamarády zrozenými z bastardů. Z oné doby zárodek nepravosti a kořen sváru zasadil mezi nás jejich jed, jak jsme si zasloužili, a vyrašil listy a větve. Barbaři, byvše přizváni na ostrov jako vojáci, aby odráželi, jak falešně tvrdili, jakékoliv nebezpečí při obraně jejich komických hostitelů, dostali jako zálohu zásoby potravin po určitou dobu udělovanou, která jim (na čas) zavřela jejich psí tlamy. Pořád si stěžovali, že jejich měsíční dávky nejsou poskytovány v dostatečném množství. Pilně využívali každého důvodu ke hněvu, vyhrožující, že pokud se ukáží snahy o zmírnění, přeruší dohodu a vydrancují celý ostrov. V krátké době po jejich hrozbách následovaly skutky.“

Gildas, *De Excidio et Conquestu Brittonum* 'The Ruin and Conquest of Britain', edice a anglický překlad John Allan Giles, in: *Six Old English Chronicles*. London: Bell & sons, 1899, 52–55.
Gildas: *O zkáze Británie*, český překlad Helena Polehlová. Praha: Argo 2023, 64.

Beda Venerabilis (672/3–735): *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* [I, 14–15]

(14) ... *Unde non multo post acrior gentem peccatricem ultio diri sceleris secuta est. Initum namque est consilium, quid agendum, ubi quaerendum esset praesidium ad euitandas uel repellendas tam feras tamque creberrimas gentium aquilonalium inruptiones; placuitque omnibus cum suo rege Uurtigerno, ut Saxonum gentem de transmarinis partibus in auxilium uocarent; quod Domini nutu dispositum esse constat, ut ueniret contra improbos malum, sicut euidentius rerum exitus probauit.*

(15) *ANNO ab incarnatione Domini CCCCLVIII Marcianus cum Ualentiniano XLVI ab Augusto regnum adeptus, VII annis tenuit. Tunc Anglorum siue Saxonum gens, inuitata a rege praefato, Brittaniam tribus longis nauibus aduehitur; et in orientali parte insulae, iubente eodem rege, locum manendi, quasi pro patria pugnatura, re autem uera hanc expugnatura, suscipit. Inito ergo certamine cum hostibus, qui ab aquilone ad aciem uenerant, uictoriam sumsere Saxones. Quod ubi domi nuntiatum est, simul et insulae fertilitas, ac segnitia Brettonum; mittitur confestim illo classis prolixior, armatorum ferens manum fortiolem, quae praemissae adiuncta cohorti inuincibilem fecit exercitum. Susceperunt ergo, qui aduenerant, donantibus Brittanis, locum habitationis inter eos, ea condicione, ut hi pro patriae pace et salute contra aduersarios militarent, illi militantibus debita stipendia conferrent. Aduenerant autem de tribus Germaniae populis fortioribus, id est Saxonibus, Anglis, Iutis. De Iutarum origine sunt Cantuarii et Uictuarii, hoc est ea gens, quae Uectam tenet insulam, et ea, quae usque hodie in prouincia Occidentalium Saxonum Iutarum natio nominatur, posita contra ipsam insulam Uectam. De Saxonibus, id est ea regione, quae nunc Antiquorum Saxonum cognominatur, uenere Orientales Saxones, Meridiani Saxones, Occidui Saxones. Porro de Anglis, hoc est de illa patria, quae Angulus dicitur, et ab eo tempore usque hodie manere desertus inter prouincias Iutarum et Saxonum perhibetur, Orientales Angli, Mediterranei Angli, Mercii, tota Nordanhymbrorum progenies, id est illarum gentium, quae ad Boream Humbri fluminis inhabitant, ceterique Anglorum populi sunt orti. Duces fuisse perhibentur eorum primi duo fratres Hengist et Horsa; e quibus Horsa postea occisus in bello a Brettonibus, hactenus in orientalibus Cantiae partibus monumentum habet suo nomine insigne. Erant autem filii Uictgilsii, cuius pater Uitta, cuius pater Uecta, cuius pater Uoden, de cuius stirpe multarum prouinciarum regium genus originem duxit.*

(14) „... Proto zanedlouho padla na hříšný národ za jeho hrůzné zločiny ještě ukrutnější pomsta. Začali se totiž radit, co mají dělat a kde mají hledat ochranu, aby se vyhnuli nebo aby odrazili ty divoké a tak strašně časté nájezdy severských národů, až se všichni spolu se svým králem Vortigernem shodli na tom, že ze zámořských krajů povolají na pomoc národ Sasů. Je jasné, že se to stalo na pokyn Páně, aby neřestní hříšníci byli postiženi zlem. Výsledek událostí to ostatně potvrdil ještě jasněji.

(15) Léta 449 od Vtělení Páně se vlády spolu s Valentiniánem ujal Marcián jako čtyřicátý šestý císař od Oktaviána Augusta a držel ji sedm let. Tehdy národ Anglů nebo Sasů, pozván výše řečeným králem, přistál **na třech dlouhých lodích** v Británii a podle rozkazu téhož krále se usadil ve východní části ostrova – navenek jako by měl bojovat za zem, ve skutečnosti však aby ji dobyl a pokořil. Začaly tedy boje s nepřítelem, který přitáhl s vojskem ze severu a Sasové dobyli vítězství. Když se ta zvěst dostala k nim domů a s ní i zvěst o úrodném ostrově a slabosti Britů, poslali tam hned mohutnější loďstvo, vezoucí mnohem mocnější ozbrojené síly. Ty se pak připojily k napřed poslané kohortě a vojsko se stalo neporazitelné. Nově příchozí dostali od Britů jako dar právo usadit se a žít mezi nimi, ovšem s podmínkou, že budou bojovat proti nepříteli za mír a blaho vlasti a Britové za to budou bojujícím vyplácet povinné dávky. Nově příchozí patřili ke třem nejmocnějším germánským kmenům, to jest Sasům, Anglům a Jutům. Jutského původu jsou Kenťané a obyvatelé ostrova Wight, to znamená ti, kdo drží ostrov Wight, jakož i ti, kdo až po naše časy žijí v království Západních Sasů přímo naproti ostrovu a nazývají se národem Jutů. Ze Sasů, to jest z té oblasti, které se nyní říká země Starých Sasů, vzešli Jižní Sasové, Východní Sasové a Západní Sasové. Z Anglů, to jest z té oblasti, která se nazývá Anglie [Angulus¹⁹] a která od těch dob až do dneška leží ne-

19 Lokalitu *Angulus* („úhel“) je pravděpodobně možno ztotožnit se současným jménem kraje *Angel*/ve východním Šlesvicku.

obydlena mezi územím Jutů a Sasů, se zrodili Východní Anglové, Střední Anglové, Merciové, všechno potomstvo Northumbrijců – to značí ty národy, jež žijí na sever od řeky Humber, jakož i všechny ostatní národní celky Anglů. Vypravuje se, že jejich prvními náčelníky [*duces*] byli dva bratři, **Hengist a Horsa**. Horsa, později zabitý ve válce s Brity, má ve východních končinách Kentu znamenitý pomník, jenž nese jeho jméno. Byli to synové *Wihthgisl*, jehož otcem byl *Witta*, jehož otcem byl *Wecta*, jehož otcem byl *Wodan* – z tohoto kmene odvozovaly svůj původ královské rody v mnoha královstvích.

Venerabilis Bedæ *Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum*, edice Joseph Stevenson.

London: Sumptibus Societatis 1838, 33–35.

Beda Ctihodný: *Církevní dějiny národa Anglů*, český překlad Jaromír Kincl a Magdalena Moravcová.

Praha: Argo 2008, 48–49.

Shrnutí

Strukturovaný přehled, který přináší tabulka na následující dvoustraně, dovolu je roztrdit zmiňované motivy podle různých kritérií:

Vůdce migrace:

jeden – *Boemi*/Češi₁ → Boemus; Češi₂ → Bohem Slavus; Gótové₁ → Berig; *Gothi*₂ → Filimer; Gótové/Gotlandané → Bielvar; Gotlandané → Guti/Graipr/Gunfiaun;

dva bratři – Radimici & Vjatici → Radim & Vjatko; Srbové → dva anonymní bratři; Boemi/Češi₄ → Čech & Lech; '*Cimbri*'₂ → Bruteno & Videwuto; Langobardi_{1/2} → Ybor/Ibor & Agio; Anglosasové → Horsa & Hengist;

tři bratři – *Gothi* = Chorvaté → Brus (nejstarší), Totila, Ostroilo; Lechité, Rusové, Češi₅ → Lech, Rus, Čech;

pět bratrů – Chorvaté → Klukas, Lovelos, Kosentis, Muchlo, Chorvat, plus dvě sestry Tuga & Buga;

více bratrů – Češi₃ → Čech, plus 6 bratrů.

Důvod migrace:

vražda a následný exil – Češi₃ & Češi₄ & Češi₅;

přelidnění – *Gothi*₂, Gotlandané, a implicitně další;

hlad – Langobardi₂;

tlak dalších kmenů – Češi₂; '*Cimbri*'₂;

válečná spolupráce – Anglosasové;

přiliv – *Cimbri*₁.

Způsob migrace:

pevninská – všechny migrace, které nejsou explicitně popsány tak, že vedou přes řeky či moře;

přes řeky – Srbové → Dunaj;

přes moře – *Gothi*₁ & *Gepidae* → Baltské moře; Gótové/Gotlandané₁ → severovýchod Baltského moře;

Gotlandané₂ → severovýchod Baltského moře; '*Cimbri*'₂ → Baltské moře; Sasové → Severní moře;

Anglosasové → Severní moře.

Závěr

Je zřejmé, že slovanské migrační motivy se liší od germánských natolik, že jejich germánský původ je vysoce nepravděpodobný (a naopak). V germánských tradicích hraje významnou roli motiv plavby přes moře (Baltské nebo Severní), zatímco migrace zaznamenané slovanskými tradicemi jsou výhradně suchozemské. V obou tradicích převládá vektor migrací od severu k jihu, ale s různými výchozími teritorii, která můžeme pokládat za 'přechodné' pravlasti. Ve slovanských tradicích dominuje tzv. Velké nebo Bílé Chorvatsko, jež můžeme umístit do jižní části polského Slezska (sr. *Třeštík* 2003, 86, 205) a snad i na Krakovsko. Tradice zaznamenané po r. 1100 jej zaměňují za balkánské Chorvatsko, popř. širěji za střední Podunají. Germánské tradice lokalizují výchozí body migrací jimi popsány do jižního Švédska, na Jutský poloostrov, popř. do Šlesvicka-Holštýnska.

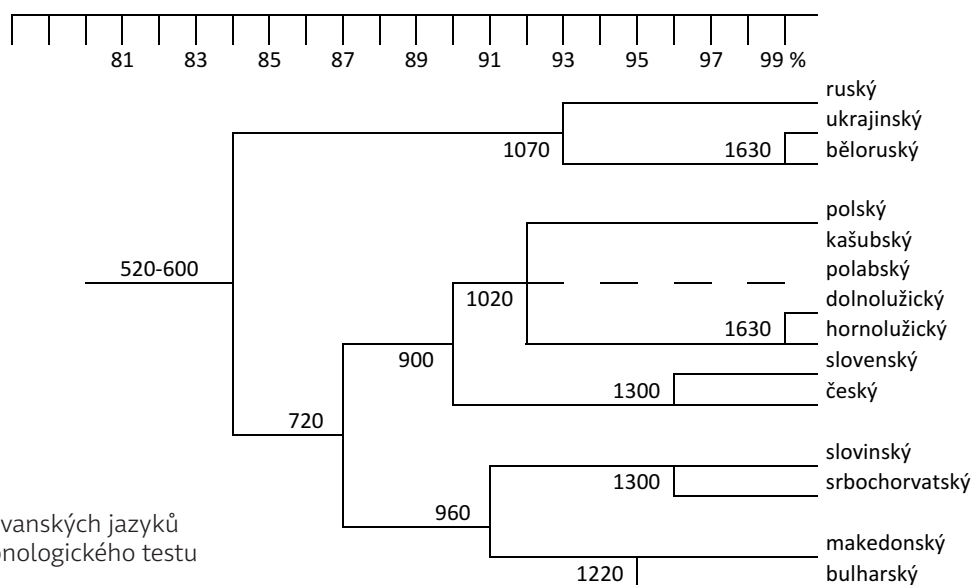
kmen	zdroj	pravlast	trajektorie	nové území	vůdce	důvod migrace
Slované	'Pověst dávných let'	střední Podunají	ve všech směrech	Češi & Moravané Ljachové: Poljané Lutiči Mazovjané Pomořané Korutané Bílí Chorvaté Srbové Poljané (na Dněpru) Derevljané Dregoviči Poločané Severjané	?	?
Radimici Vjatci	'Pověst dávných let'	území <i>Ljaxů</i> u Visly	od Visly na východ	Sož' (horní Dněpr) Oka (horní Volha)	bratři Radim & Vjatko	?
Chorvaté	Konstantin Porphyrogen. <i>De Administr. Imperio</i> §§30, 31	Bílá Chorvatsko	ze Střední Evropy do Dalmácie	Dalmácie	pět bratrů: Klukas, Lovelos, Kosentis, Muchlo, Chorvat; dvě sestry: Tuga, Buga	?
Srbové	Konstantin Porphyrogen. <i>De Administr. Imperio</i> §32	Boiki & Velké, též Bílé Chorvatsko za Uherskem	ze Střední Evropy na jih Balkánu	Srbsko	dva bratři	následnictví po jejich otci
Gothi Sclavi Chroati	<i>Regnum Sclavorum</i> 'Letopis popa Dukljanina'; Thomas ze Splitu	sever: Polsko, Česko	ze Střední Evropy na západ Balkánu	Dalmácie	tři bratři: Brus, Totila, Ostrollo	Brus následník po otci Svevaldovi/Senubaldovi
Boemi/ Češi₁	Kosmas Pražský, II	?	přes pohraniční hory	Bo(h)emia kolem hory Říp	Boemus	?
Češi₂	<i>Chronicon imperatorum et pontificum Bavaricum</i>	<i>Ungaria</i> = Panonie		<i>vallis Germaniae</i> = dolina germánská	<i>Bohem</i> <i>Slavus</i>	útěk před Huny
Češi₃	'Kronika tak-řečeného Dalimila' II	Chorvatsko – území (Lužických) Srbů		Čechy kolem hory Říp	lech (titul) Čech, plus 6 bratrů	vražda a následný útěk nebo exil
Boemi/ Češi₄	Přibík Pulkava <i>Chronicon Boemiae</i>	Chorvatsko		Boemia/ Čechy kolem hory Říp	dva bratři Čech & Lech	vražda a následný útěk nebo exil
Bohemi/ Češi₅	Enea Silvio <i>Historia Bohemica</i>	Dalmácie		Bohemia/ Čechy kolem hory Chrzp	dva bratři <i>Zechius Croatinus</i> & <i>Leches</i>	vražda a následný útěk nebo exil
Lechité Rusové Češi	<i>Boguphali Chronicon Poloniae</i> (Kronika wielkopolska)	Panonie	z Panonie na sever, východ a západ	Polsko Rus Česko	Lech Rus Čech	přelidnění?
Gothi₁	Jordanes <i>Getica</i> 25f	<i>Scandza</i>	přes Balt ve třech lodích	<i>Gothiscandza</i> = ústí Visly	Berig	přelidnění?
Gothi₂	Jordanes <i>Getica</i> 26-28	<i>Gothiscandza</i>	pevnina (podél Visly?)	<i>Oium</i> ve Skythii u Černého moře	Filimer	přelidnění
Gepidae	Jordanes <i>Getica</i> 94-96	<i>Scandza</i>	přes Balt v nejpomalejší ze tří lodí	<i>Gepedaios</i> = ostrov u ústí Visly	Berig?	přelidnění?
?Gótové/ Gotlandani₁	<i>Gutasaga</i> 1	?Skandinávie		Gotland	Pielvar	?

Gotland ²	Gutasaga 1	Gotland	přes Balt	východní Pobaltí	jeden ze tří bratrů: Guti, Graipr, Gunfiau	přelidnění
<i>Cimbri</i> ¹	Posidonius apud Strabo 7.2	Kimbrský poloostrov = Jutland	podél Labe?	Hercynský les & střední Po- dunaj	?	ničivý příliv
<i>'Cimbri'</i> ²	Simon Grunau	<i>Cimbria</i> = Gotland?	přes Balt	východní Pobaltí	Bruteno & Videwuto	tlak Gótů
<i>Heruli</i>	Procopius Bellis 6.15	Thule = Skandinávie	přes zemi Dánů	pontské stepi	?	přelidnění?
<i>Langobardi</i> ¹ / <i>Winniles</i>	<i>Origo gentium Langobardorum</i> 1-2	<i>Scadanan</i>	přes zemi <i>Golaida</i>	<i>Anthaib, Bainaib,</i> <i>Burgundaib</i>	Ybor & Agio, synové Gambary	?
<i>Langobardi</i> ²	<i>Historia Langobardorum</i> 10-14	<i>Scoringa & Scadinavia</i>	přes zemi <i>Mauringa & Gollanda</i>	<i>Anthaib, Banthaib,</i> <i>Vurgundaib</i>	Ibor & Agio, synové Gambary	hlad
<i>Sasové</i> ¹	<i>Widukind Rerum Gestarum</i> <i>Saxonicarum</i> 1.2-1.4	mezi Dány & Normany	na lodích podél břehů Severního moře	<i>Hadolaun</i> , dnes Hadeln	?	?
<i>Sasové</i> ²	<i>Gildas De Excidio et Conquestu</i> <i>Brittanum</i> 23	?	na třech lodích přes Severní moře	Británie	?	pozvání britským králem Vortigernem
<i>Sasové</i> <i>Anglové</i> <i>Iutové</i>	<i>Beda Venerabilis Historia</i> <i>ecclesiastica gentis Anglorum</i> 1, 14-15	Saxonia & Angulus (Schleswig)	na třech lodích přes Severní moře	Británie	Horsa & Hengist, synové Vihgtisla, syna Vecta, syna Wodana	pozvání britským králem Vortigernem

Slovanské tradice zpravidla mlčí o důvodech migrace. Výjimkou je exil kvůli vraždě, který zmiňují kroniky takřečeného Dalimila a Přibíka Pulkavy i budoucího papeže Eney Silvia. Vzhledem k izolovanosti tohoto motivu je pravděpodobné, že jde o inspiraci biblickým příběhem Mojžíše, který v důsledku vraždy Egypťana utíká do země midjánské (Ex 2.12–15). Naproti tomu v germánských tradicích najdeme pozoruhodnou pestrost primárních impulsů vedoucích k migracím: ničivý příliv – *Cimbri*¹; přelidnění – *Gothi*², Gotlandané; hlad – Langobardi²; tlak dalších kmenů – *'Cimbri'*²; válečná spolupráce – Anglosasové.

Za pozornost stojí též otázka případného vlivu antických pramenů a bible na autory středověkých kronik. Bretholzův (1923) pečlivý rozbor Kosmovy kroniky z perspektivy antických a biblických inspirací ukazuje, že v dané 'migrační' pasáži jde spíše o přejímání a modifikaci řečnických figur než o adaptaci celých syžetů. V případě slovanských tradic však pozorujeme tendenci přejímat a modifikovat starší předlohy z okruhu slovanských kronik aj. historických i pseudohistorických textů. Např. Kosmas zná jediného vůdce přichozích, kterého nazývá *senior ...* či *pater ... Boemus* 'stařešina' či 'otec ... Čech', bez dalšího příbuzenstva. U takřečeného Dalimila vystupuje lech Čech, plus šest jeho anonymních bratrů. V součtu se tak dostává ke stejnému počtu jako Konstantin Porphyrogennétos, podle něhož přivedlo Chorvaty na Balkán pět bratrů a dvě sestry. Nicméně, zde je třeba přiznat, že pro hypotetickou inspiraci autora Kroniky takřečeného Dalimila chybí jakýkoliv spojovací článek, neboť přímá znalost Konstantinova textu je v Čechách kolem roku 1300 nepravděpodobná. Přibík Pulkava již proměnil Čechův titul lech na jméno Čechova bratra (či druha) Lech. Z něj vychází též Enea Silvio, když do čela Čechů přichozích z Pannonie staví dvojici *Zechius Croatinus*, tj. 'Čech chorvatský', a *Leches*, tj. Lech. Ještě větší kreativitu projevili autor 'Kroniky velkopolské', Boguchwal, když vygeneroval hned tři kmenové vůdce s odpovídajícím etnickým a v cílových destinacích též teritoriálním zázemím: Lech, Rus a Čech.

Můžeme zřejmě konstatovat, že slovanské tradice zde shromážděné explicitně zaznamenávají migrační motiv, který nejspíše není převzat ani od germánských sousedů, ani adaptován z biblických nebo antických zdrojů. Vzhledem ke konkrétním geografickým údajům z pramenů zaznamenaných před rokem 1100 máme k dispozici i více méně přesnou lokalizaci území, odkud slovanská migrace měla vycházet. Mělo by jí být tzv. 'Severní Chorvatsko', nacházející se pravděpodobně na území současného jižního Slezska a západního Krakovska. Tato lokalizace velice dobře koreluje s modelem divergence slovanských jazyků, podle kterého se slovanské dialektové kontinuum během 6. stol. po Kr. rozpadá na dvě zóny: východní a západní. Jestliže vymezíme pravděpodobnou slovanskou pravlast řekami Pripjatí jako

Obr. 1. Divergence slovanských jazyků na základě glottochronologického testu (Blažek 2020, 54)

severní hranicí, horním tokem Dněpru na východě, povodím horního toku Dněstru na jihu a povodím řeky San, pravým přítokem Visly, na západě, pak by sekundární pravlastí západní zóny bylo povodí horního toku Visly a Odry, odkud by započaly migrace dosud jazykově nediferencovaných předků jižních a západních Slovanů směrem k jihu a západu (sr. Blažek 2020, 54–55, 57–58). Pozdější lokalizace epicentra slovanských migrací do Panonie je racionálně vysvětlitelná dvěma způsoby, které se vzájemně nevylučují:

(a) Záměna severního Chorvatska, které se ze společné paměti vytratilo, za jižní, balkánské, které se mezitím etablovalo a existuje dodnes.

(b) Sekundární slovanská (doudlebská?) migrace podél Dunaje na přelomu 7. a 8. století, která mohla přinést do jihozápadních Čech jihoslovanské prvky identifikovatelné v toponymii, ale s výhradami též v archeologické stopě (viz Zeman 1976, 213; Vondrová – Blažek 2001, 335; Třeštík 2003, 96–97; Holub 2014; kriticky Rejzek 2021, 107–111).

Poděkování: Na tomto místě bych rád poděkoval prvnímu čtenáři rukopisu, Štěpánu Šimkovi, plus dvěma anonymním recenzentům, za cenná doplnění, komentáře a kritickou zpětnou vazbu.

Prameny a literatura

(reference titulů, jejichž bibliografický záznam není v textu)

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona, ekumenický překlad. Praha 1984.

Blažek, V. 2020: Classification of Slavic languages: evolution of developmental models. *Slavia Occidentalis* 77, 33–64.

Havlík, L. E. 1976: Dukljanská kronika a dalmatská legenda. *Rozpravy Československé akademie věd – Řada společenských věd*, Ročník 86, Sešit 2. Praha.

Heather, P. 2002: Gótové. Přeložili L. Košnar, J. Ohlídal a P. Prokeš. Praha.

Holub, Z. 2014: Jazykové doklady prehistorické podunajské migrace slovanského etnika na český jih. Opava.

Makiewicz, T. 2002: Pierwsi Germanie. In: M. Derwich – A. Żurek (eds.), *U źródeł Polski do roku 1038*. Warszawa – Wrocław, 94–97.

Ovidius 1892: *Metamorphoses*. Ed. Hugo Magnus. Gotha.

Ovidius 1942: *Proměny*. Přeložil Ferdinand Stiebitz. Praha.

Rejzek, J. 2021: Zrození češtiny. Jazyková situace a jazykový vývoj v Českých zemích mezi 6. a 11. stoletím. Praha.

Třeštík, D. 2003: *Mýty kmene Čechů (7.–10. století)*. Tři studie ke „Starým pověstem českým“. Praha.

Vergil 1900: *Bucolics, Aeneid, and Georgics of Vergil*. Ed. by J. B. Greenough. Boston.

Vergilius, Publius Maro 1970: *Aeneis*. Přeložil Otmar Vaňorný. Praha.

Vondrová, M. – Blažek, V. 2001: Slovanské archaismy a dialektismy v toponymii Čech. *Čeština – univerzália a specifika* 3, 311–342.

Zeman, J. 1976: Nejstarší slovanské osídlení Čech. *Památky archeologické* 67, 115–235.

Migrational motifs in Slavic and Germanic traditions

The contribution summarizes the most important information about the migrational motifs in the medieval chronicles or historical treatises, written largely from the 6th till 15th century (with one exception of Cassius Dio, informing us about migrations of the Vandals already in the 3rd century). The primary sources are usually written in Latin, less frequently in Greek, and sporadically in other languages as Old English, Old Gutnic, Old Russian / Church Slavonic, Old Czech, Hebrew, Arabic. The motifs from individual stories are compared, applying the methods used in comparative mythology. The results show the basic difference separating the migrational motifs of Slavic and Germanic origin. The Slavic migrational motifs operate with the mainland transfer, while for the Germanic traditions the migrations over seas are characteristic. Another distinctive feature could be such the detail as two leaders – brothers, characteristic for the migrating Germanic tribes, while the migrating Slavic tribes probably were led originally only by one leader and their higher number in some sources was a result of creativity of later chroniclers. Other partial motifs are frequently inspired by biblical or ancient traditions and were adopted into the individual Slavic or Germanic traditions to demonstrate the continuity of the first rulers with biblical or ancient heroes or historical personages.

English by *Václav Blažek*

Fig. 1. A divergention of the Slavic languages based on the glottochronological test (*Blažek 2020*, 54).

